

Dienst

TOERUSTING VAN WERKERS IN DE KERK

THEMA:

Kerkelijk leven flink opgeschud

Begrijpen wat corona psychisch met mensen doet

De les van de bakfiets

Corona als springplank voor kleine groepen

3|2020

Inhoud

INTRODUCTIE **Kerkelijk leven flink opgeschud** 3
Kees van Dusseldorp

PSYCHOLOGIE **Liefde in tijden van corona** 4
Marieke Meijer

INSPIRATIE **Zet de eerste stap** 12
Remmelt Meijer

PERSPECTIEF **Verbondenheid stimuleren** 19
Moniek Mol en Hetty Pullen

UIT DE PRAKTIJK **Growing Young toepassen** 26
Jasper van Opijnen en Anko Oussoren

BIJBELSTUDIE **Onze laatste stroalm?** 32
Janita Geertsema

PRAKTIJKCENTRUM 33

HANDREIKING **Zoektocht naar herstel** 35
Jaap van der Meiden

DIACONAAL STEUNPUNT 42

KERKRECHT **Gezond verstand in coronatijd** 43
Leendert Verheij

GEDICHT **Corona** 48
Anne Lies Mossel

Foto voorpagina: We kunnen weer naar de kerk, op anderhalve meter van mensen die op een ander adres wonen © Hans Buurman

Dienst†

68e jaargang
nummer 3, 2020

Dienst biedt concrete toerusting en ondersteuning aan ambtsdragers en andere werkers in de kerk, gericht op de dagelijkse praktijk van pastoraat, diaconaat, gemeentelijk functioneren en gemeenteopbouw.

Dienst verschijnt vier keer per jaar.

Redactie

Gienke Boersma-Vreugdenhil
Kees van Dusseldorp,
hoofdredacteur
Anko Oussoren
Derk Jan Poel
Annemarie Roth,
redactiesecretaris
Peter Sinia
Jacqueline van der Ziel-Visser,
eindredacteur

Redactiesecretariaat

Contact opnemen met de redactie kan via de website:
www.blad-dienst.nl.

Administratie

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Postbus 22708
1100 DE Amsterdam
020-5241010
abonnement@buijten.nl

Nieuwe abonnementen en adreswijzingen *schriftelijk* of *per e-mail* aan de administratie doorgeven.
Abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van factuur.
Abonnementsprijs: € 12,80 per jaar.
Blokabonnement vanaf 10 ex.: € 8,00 per jaar.

IBAN NL45 INGB 0004 9210 87

© 2020 - uitgave van Buijten & Schipperheijn *Motief*

Basisontwerp: Theresia Koelewijn
Druk: Buijten & Schipperheijn

ISSN 0167-2401

Kerkelijk leven flink opgeschud

De coronacrisis heeft het kerkelijk leven flink opgeschud. De vertrouwde structuur van kerkdiensten, vergaderingen en bijeenkomsten viel ineens weg. Met veel creativiteit en inzet zijn er alternatieven ontwikkeld: online vergaderen, kerkdiensten streamen, videobellen.

Zou je kunnen zeggen dat het kerkelijk leven op halve kracht draait? Als je kijkt naar de activiteiten draaien de kerken op nog minder dan halve kracht. Van de capaciteit van de zalen blijft maar twintig procent over in een anderhalvemetersamenleving. Tegelijkertijd leeft de kerk niet alleen in samenkomsten en vergaderingen. De verkondiging, de gemeenschap, de aandacht voor elkaar en voor anderen, het kerkelijk onderwijs; er zijn nieuwe vormen en gewoonten ontstaan. Soms blijft het behelpen. Soms smaakt het naar meer. Op deze manier gaat de missie van Jezus door, ook in en door de kerk. Het vraagt wijsheid en inzicht van jou als werker in de kerk om hier op een goede manier verantwoordelijkheid voor te nemen.

Krachten en zwakten

Het kerkelijk leven is flink opgeschud. Dat is niet negatief. We moeten terug naar de essentie van onze activiteiten en structuren: waar dienen ze ook al weer voor? Als dat de beweging is die we in de kerk maken, dan geeft dat ook weer nieuwe focus, als het gevoel van crisis wat wegeeft. Op ongedachte plekken in de kerk komen ideeën en krachten los. Dat is bemoedigend om te zien. Maar er komen ook zwakke plekken aan het licht, die door de vertrouwde vormen tot nu toe meer onder de oppervlakte bleven. Als verantwoordelijke in de kerk denk je erover na, bid je om goed inzicht en probeer je verstandig beleid te maken.

Vanaf de zijlijn

Daarom staan in dit nummer van *Dienst* reflecties die je kunnen helpen bij de doordenking. Lees ze als beschouwingen vanaf de zijlijn. We hebben een aantal bekende christenen gevraagd: *Wat zie jij aan het licht komen in de kerk?* Hun korte bijdragen tref je verspreid in dit nummer aan. Ook bieden we een bredere beschouwing over psychologische aspecten van het kerk-zijn in coronatijd en over de mogelijkheden van de kleine groep. Verder natuurlijk onze vaste bijdragen om jou op te schudden! Ik wens je veel leesplezier toe. Moge de Heer je liefde en moed geven voor je werk in zijn kerk!

Kees van Dusseldorp

Liefde in tijden van corona

Begrijpen wat corona psychisch met mensen doet

“Het schuldgevoel knaagt. Vrienden gaan gewoon weer naar de zondagse samenkomsten, maar ik niet. Nu vragen ze telkens wanneer ik weer kom, maar ik wil nog niet.”

“Wat moeten we doen met al die mensen die nauwelijks meer naar de kerk komen? Straks raken we alle jongere mensen kwijt.”

“Ik vind de vrijheid op zondag zo zonder kerkdienst wel aangenaam. Ik kan de preek prima online volgen en vraag me daardoor af wat de kerkgang eigenlijk nog toe te voegen heeft.”

Marieke Meijer

Zo maar wat reacties op de gevolgen van de coronacrisis. Om te begrijpen wat deze crisis psychisch met mensen doet, is het belangrijk om na te gaan wat de bron van heftige emoties en reacties is. Corona, of welke ramp dan ook, raakt mensen doordat ze de controle kwijt zijn. Verlies van controle leidt tot heftige reacties en een beperkt perspectief. “Daarop trok Simon Petrus het zwaard dat hij bij zich had, haalde uit naar de slaaf van de hogepriester en sloeg hem zijn rechteroor af” (Joh. 18:10). Een mens kan rare dingen doen als hij in het nauw zit. Dat komt doordat onder het verlies van controle een bubbelende bron van angst ligt.

Om op een gezonde volwassen manier om te kunnen gaan met emoties van anderen, is het belangrijk te begrijpen welke emoties je zelf in beweging zetten en hoe angst daarin een rol speelt. Daarom spreek ik in de we-vorm. Dit gaat over ons allemaal, en alleen als we onze eigen angsten een beetje kennen kunnen we met liefde en genade naar onszelf en anderen kijken. Als we onze angsten en het gedrag vanuit die angsten kunnen herkennen en erkennen, kunnen we vervolgens kiezen hoe we willen reageren. Het besef dat we op een rots staan, veilig zijn in Jezus, geeft rust en moed om de mogelijke gevolgen van keuzes onder ogen te komen en de bijbehorende angst opnieuw in het licht te brengen.

Wat je niet ziet: angst

Angst is een nuttige en beschermende emotie. We zijn bang voor dingen of mensen die ons bedreigen. Iemand met chronische astma zal waarschijnlijk niet naar de kerk gaan, omdat bekend is dat corona juist op de longen slaat. Voor diegene is angst van levens-

Welke emoties zetten je in beweging en hoe speelt angst daarin een rol?

Op een dag komt Jezus terug en zal er geen ruimte en reden meer zijn voor angst

belang en van daaruit maakt hij of zij de keuze zichzelf te beschermen. Voor de meeste mensen lijkt corona minder levensbedreigend te zijn geworden en daarom neemt de noodzaak van bescherming af. Vervolgens worden ze geconfronteerd met een nieuwe bedreiging, namelijk die van een controlerende overheid of kerkenraad die hun de vrijheden ontnemt. Dan ervaren ze opnieuw angst door gebrek aan controle en vertonen ze opnieuw reacties vanuit angst. De vraag is of die angst nog steeds nuttig en gezond is, maar hij is zeker wel realiteit voor degene die hem ervaart.

De kinderen willen weer graag hun vrienden ontmoeten en spreken daarom af met een groep. De vader is hier faliekant op tegen. “Dit zijn de regels en jullie moeten je daaraan houden.” De moeder begrijpt de kinderen wel en zegt tegen haar man dat het helemaal niet zo erg is.

Een aantal mensen wil heel graag weer zingen in de kerk, omdat dat een van de belangrijkste redenen is waarom ze naar de kerk gaan. De kerkenraad wil het niet hebben. Het is tegen de regels. “Wat heb ik nog te zoeken in de kerk als ik niet mag zingen en geen koffie mag drinken?”

Hier gaat het over boze, teleurgestelde of enigszins gestreste mensen, geen mensen die angstig lijken te zijn. En toch is het angst wat

hen drijft tot boosheid of stress. Als we spanning ervaren, is de vraag wat ervoor zorgt dat we die spanning ervaren. Wat maakt dat we geïrriteerd raken, wat maakt dat we de ontspanning kwijt zijn? De onderliggende oorzaak is niet altijd direct zichtbaar en vraagt om verdere analyse.

Angst drijft tot boosheid of stress

Bij een kind is angst vaak goed te herkennen. Bij volwassenen veel minder. Wij hebben in de loop van de tijd leren omgaan met de angst, zodat die aan de buitenkant minder zichtbaar is. Soms hebben we dat zo goed geleerd, dat we hem zelf ook niet meer herkennen als angst. We zijn blind geworden voor onze eigen emotionele toestand. Het gevolg kan zijn dat we onszelf ook niet langer op een gezonde manier beschermen, maar anderen met onze heftige emoties om de oren gaan slaan. Dit is een (ongezonde) vorm van zelfbescherming geworden. Zolang we vanuit die heftige emoties reageren, hoeven we onze eigen angst niet onder ogen te komen en er niet mee om te gaan.

Stel, de vader zou zeggen: "Het geeft mij stress als jullie in een grote groep zijn, want ik ben bang dat hier iemand ziek wordt. Zou je met maximaal vijf mensen willen afspreken?" Dan kunnen ze overleggen en uitzoeken wat hem het beste zou helpen.

Stel, de kerkenraad zou zeggen: "We zijn bang dat we een boete krijgen als we ons niet aan de regels houden. Dit zijn de regels en tegelijkertijd is het jullie (en ook ons!) verlangen samen te zingen en koffie te drinken. Hoe kunnen we jullie tegemoetkomen? Wat zijn de alternatieven?" En dan kunnen ze samen creatief worden.

Uiteindelijk gaat iedere angst, ook de kleine stressmomenten, over verlaten en dood. Als we de kracht van angst serieus nemen (ook als we hem niet begrijpen), kunnen we angst accepteren als deel van onze realiteit en ermee leren leven.

Gedrag vanuit angst

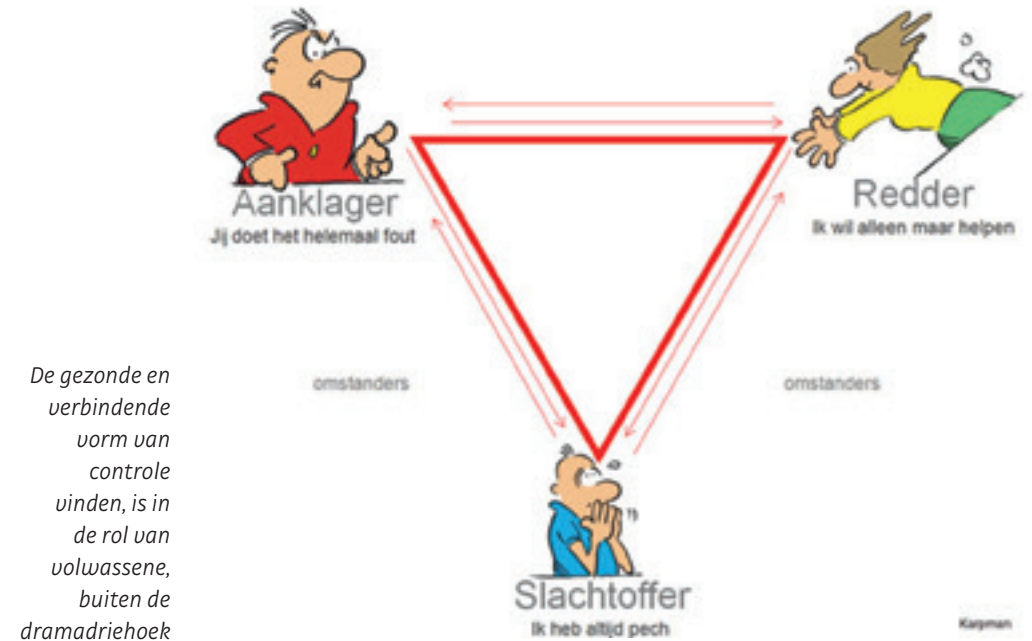
Zoals gezegd, is aan de buitenkant vaak moeilijk te zien dat heftige reacties gevoerd worden door angst. De functie van de heftige reactie is het terugkrijgen van controle.

*Kerkenraad: "Als we met meer mensen in de kerk willen samenkomen, is het dragen van een mondkapje verplicht".
Meneer en mevrouw X komen wel naar de kerk, maar weigeren een mondkapje te dragen. Daarmee creëren ze een probleem voor degene die toezicht houdt. Ze hebben nu controle over de situatie, omdat zij bepalen waar de aandacht heen gaat, namelijk naar hun probleem.*

Dit verlangen naar hernieuwde controle is met enige regelmaat zo sterk dat we onze toevlucht nemen tot (emotionele) manipulatie. Niet bewust of met voorbedachten rade, maar uit machteloosheid. Een psychologisch model dat dit helder maakt, is de dramadriehoek (een uitgebreide beschrijving staat in mijn boek *Vrij en moedig leven*

met God). Mensen kunnen in de rol van redder, aanklager of slachtoffer schieten om controle terug te krijgen. De gezonde en verbindende vorm om controle te vinden, is in de rol van volwassene, buiten de dramadriehoek. De volwassen rol heeft als uitgangspunt 'ik ben oké' en 'jij bent oké', wat we ook doen of zeggen. Jezus heeft ons vrijgekocht en daarom mogen we zijn wie we zijn. Onvoorwaardelijke liefde van God.

'Ik ben oké' en 'jij bent oké' wat we ook doen of zeggen

Slachtoffer

De praktijk is vaak anders. We schieten met enige regelmaat in de rol van redder, aanklager of slachtoffer, meestal in een dans met de ander. We doen bijvoorbeeld als slachtoffer een beroep op de ander als redder. De indirecte boodschap is dan 'help, ik voel me rot en ik weet het niet meer'. Dat betekent niet dat we de hulp van de redder accepteren, want dat betekent dat we de realiteit van onze eigen angst onder ogen moeten komen en dat verdragen we niet. Maar we krijgen zo wel aandacht, we geven onszelf het gevoel dat we controle over de situatie hebben, zolang die ander maar in onze buurt blijft.

"Mensen moeten rekening houden met mij."

"Prima, hoe kunnen we voor je zorgen?"

"Dat gaat toch niet werken. Uiteindelijk gaat iedereen weer zijn eigen gang."

Aanklager

Of de indirecte boodschap is 'ik word benadeeld en dat is de schuld van iets of iemand anders' en door die ander aan te klagen, voelen we ons weer iets beter. Alsof we weer wat controle hebben terug-

gekregen. Dat is niet zo, maar dit quasicontrolegevoel heeft alleen als functie de realiteit van de angst niet te hoeven ervaren.

“Wij moeten ons aanpassen omdat een paar mensen zo bang zijn.”
 “Ik kan me voorstellen dat je dat vervelend vindt. Wat zou je dan liever willen?” (Vraag dit alleen als je oprecht geïnteresseerd bent en bereid bent alternatieven uit te proberen.)

“Laten ze zich niet zo aanstellen. Ze verpesten het voor iedereen.”
 “Oké (of ‘ik kan me voorstellen dat ...’), wat zou je dan willen?”

“We doen weer wat we altijd deden en anders stap ik uit de kerkenraad.”
 “En hoe wil je dan omgaan met de mensen die bang zijn?”

Als we buiten de dramadriehoek blijven, kunnen we mensen als volwassenen benaderen en hun eigen denkvermogen activeren. Op voorwaarde dat we bereid zijn hun ideeën serieus te nemen en te willen uitproberen.

Redder

Dan is er nog de rol van redder. Als redder voelen we ons verantwoordelijk voor anderen en willen we de ander redden. We hebben een slachtoffer nodig om ons oké te voelen. Redders zijn mensen die in de bres springen voor de zwakke en met veel emotie opkomen voor de mensen in de marge. De indirecte boodschap hier is ‘ik voel

me rot als het niet goed gaat met anderen en ik hen niet kan helpen’. Als er dan in de kerk bijvoorbeeld gekozen wordt om de kerkdienst *coronaproof* toegankelijk te maken voor gezinnen, waardoor ouders thuis moeten blijven, dan worden de redders boos (en dus aanklagers). ‘Wij zijn verantwoordelijk voor hen en als we die verantwoordelijkheid niet nemen, falen we.’ Opnieuw angst voor afwijzing door anderen, zichzelf en God. Dit reddersyndroom

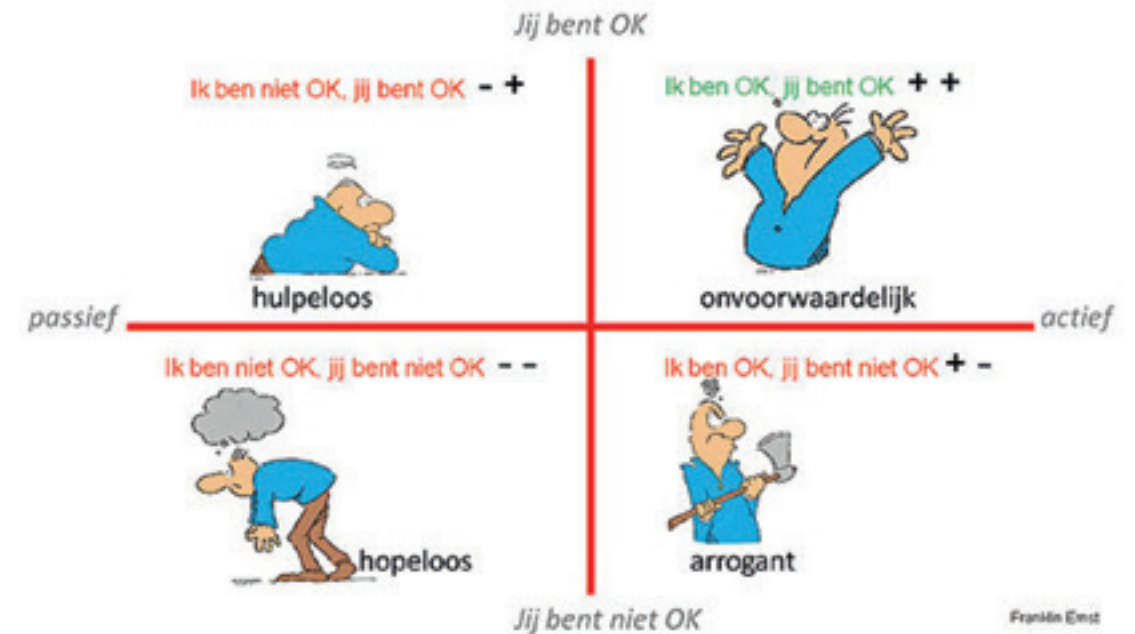
komt vaak voor bij mensen met zorgende beroepen en het is dus verstandig als we het bij onszelf herkennen. “Wees daarom niet al te rechtvaardig en meet jezelf geen overdreven wijsheid aan. Waarom zou je jezelf te gronde richten?”, zei Salomo al in Prediker 7:16.

Keuzes en gevolgen

Door het herkennen en erkennen van angst als realiteit ontstaan er meer ontspanning en ruimte om keuzes te maken. Als we een keuze maken, heeft dat gevolgen. De gevolgen kunnen weer nieuwe angst en spanning opleveren, waardoor we terug kunnen schieten in oude patronen. Het is dus handig om van tevoren de mogelijke gevolgen op een rij te zetten en ons af te vragen of we bereid zijn die gevolgen en bijbehorende spanning te accepteren.

Als we bijvoorbeeld kiezen voor diensten met alleen jonge mensen, kunnen oudere mensen ontevreden worden. Als we kiezen voor het organiseren van *coronaproof* diensten met actieve inschrijving,

Redders zijn mensen die in de bres springen voor de zwakke

Hoe kijk je naar de mensen om je heen?

kunnen we mensen kwijtraken die toch al niet zo betrokken waren. Willen we met die gevolgen leven? Of willen we dan liever de keuzes opnieuw bekijken? Zijn we bereid boosheid te accepteren of onverschilligheid? En zo ja, hoe gaan we daar dan verstandig en warm mee om?

Mensen blijven uiteindelijk verantwoordelijk voor hun eigen gedrag. Ook als dat gedrag voortkomt uit angst. Ook als ze dat inzicht helemaal niet (willen) hebben. We mogen vanuit Gods liefde naast mensen staan en hen helpen als zij dat willen. Dus als iemand dreigt de kerk te verlaten als de kerkenraad bij zijn keuze blijft, dan is dat de verantwoordelijkheid van degene die dreigt. Kennelijk is deze persoon zo bang dat hij of zij iets kwijtraakt of niet gehoord wordt, dat hij of zij gaat dreigen. Erkenning van de emotie bij de ander en begrip voor de achtergrond van de persoon hoeven nog niet te leiden tot meegaan in de dreiging. Net zoals erkenning en begrip van de emotie bij onszelf (wat doet het met je als iemand dreigt, de meeste mensen worden daar bang van) nog niet hoeven te leiden tot meegaan in de dreiging.

Het gaat nog steeds over twee volwassenen, die beiden verantwoordelijk zijn voor en recht hebben op hun eigen keuzes en hun eigen pijn. Iemand mag dreigen, dat is zijn of haar vrijheid. Een ander hoeft daar niets mee te doen. Dat is ook vrijheid. Het gevolg kan zijn dat deze persoon inderdaad de kerk verlaat en misschien nog een aantal anderen meeneemt. Zouden we met dit gevolg willen leven? Zo ja, wat betekent dat? Of zo niet, welke gevolgen heeft dat? Wie verliezen we dan misschien en willen we dat risico wel lopen? Door onszelf van tevoren deze vragen te stellen, behouden

Zijn we bereid boosheid te accepteren of onverschilligheid?

we onze vrijheid om keuzes te maken en gebruiken we onze angst om bewust afwegingen te kunnen maken en de gevolgen onder ogen te zien.

Liefde

Het leven met gevolgen vraagt om liefde voor onszelf. Heftige emoties bij anderen kosten vaak energie. Tijd voor ontspanning is dus belangrijk en in tijden van onrust nog meer dan anders. Liefde en genade voor onszelf is ook het erkennen van onze eigen angst en ons gebrek aan controle. We hebben veel minder invloed dan we vaak willen. We kunnen veel minder verdriet en pijn voorkomen dan we graag denken. Maar we hoeven de wereld ook niet te redden als we vertrouwen dat er een goede God is die voor ons en anderen zorgt. Het gaat er niet om dat we elkaar vertellen hoe we weer controle kunnen krijgen en zelfs niet hoe we meer vertrouwen in God kunnen krijgen. Het gaat er vooral om dat we elkaar eraan herinneren wie die God is.

Het gaat er vooral om dat we elkaar eraan herinneren wie God is

Alles is al volbracht, de druk is eraf en daarom mogen we in ontspanning en met humor leven. We mogen toegeven aan onze angsten en ons verstoppen voor de wereld of extreem gecontroleerd alle feitjes op een rij zetten. We zijn vrij om

te falen in vertrouwen op God en in paniek ons heil te zoeken bij ver doorgevoerde maatregelen. We mogen ook in opstand komen tegen welke maatregel dan ook of boos worden op hen die zich er niet aan houden. God laat ons niet los. We kunnen niet buiten zijn allesomvattende werkelijkheid leven. Daarom kunnen we een beetje achteroverleunen, luisteren, creatief zijn en keuzes maken. Als we falen, beginnen we opnieuw, iedere dag opnieuw. Nu is er corona, straks komt er een ander virus, een economische crisis, een digitale gijzeling of wat dan ook. God verandert nooit, Hij is met

ons en zal ons nooit alleen laten. En op een dag komt Jezus terug en zal er geen ruimte en reden meer zijn voor angst (1 Joh 4:18).

Onder iedere angst zit een verlangen. Het verlangen om veilig te zijn. Als we elkaar kunnen vinden in dat gezamenlijke verlangen, kunnen we ook zoeken naar de invulling daarvan. In het besef dat we niets kunnen toevoegen aan of afbreken van Gods liefde voor ons.

Marieke Meijer is psycholoog en heeft een eigen praktijk. Ze schreef drie boeken op het snijvlak van psychologie en geloof: Vrij van moeten, Vrij en moedig leven met God, Omgaan met relatiestress. Meer informatie is te vinden op mariekemeijer.org.

Blinde vlekken en pijnlijke waarheden

De coronapandemie zorgde half maart voor een vreemd soort 'tumultueuze stilte'; de wereld hield haar adem in. Wat overkomt ons? Wat is dit? Waar gaat dit toe leiden? Inmiddels zijn we enkele maanden verder. Wat heeft deze crisis ons te zeggen? Hoe kwalificeren we wat er gaande is? Wat vraagt dit van de christelijke gemeente?

Het lijkt erop dat de samenleving maar één crisis tegelijk kan waarnemen (Liuwe Westra). Door alle aandacht voor de coronacrisis, blijven de crises van ecologie, leiderschap, racisme, gemeenschap, terrorisme en secularisatie even buiten beschouwing. Maar deze problemen versterken elkaar en zullen hun verwoestend werk onder ons blijven doen. We moeten op een ander niveau naar onze wereld kijken.

De kerk zoekt in de geschiedenis altijd naar het perspectief van Gods handelen. Theologie en kerk lijken gefocust te hebben op de individuele beleving. Maar er is veel meer aan de orde. Het is belangrijk om te luisteren naar de observaties van mensen in de samenleving. Als we dat bij elkaar kunnen brengen in een profetisch beraad, dan bevordert dat de waakzaamheid: we beseffen hoe we op weg zijn naar het einde der tijden en wat Gods volk te doen heeft.

Vaak ligt het accent op de troost: het loopt God niet uit de hand, laten we dankbaar zijn voor wat er kan. Maar waar klinkt de waarschuwing, de klacht, het rauwe zwijgen in de kerk? Waar is de zelfkritiek, de cultuurkritiek, waar is de bereidheid om andere prioriteiten te stellen? Zien we de uitbuiting van Gods schepping en het zelf als god willen zijn? In de Bijbel is geloof ook 'ontkomen aan het oordeel'.

Daarvoor moeten we bereid zijn blinde vlekken te ontdekken en pijnlijke waarheden onder ogen te zien. Alleen dan kunnen we zoeken naar geloofwaardige alternatieven, daar profetisch aandacht voor vragen en die zelf in praktijk brengen. Laten we niet doen alsof wij de grootste slachtoffers van deze pandemie zijn: het zijn de armen, de zwakken, de landen zonder goede gezondheidszorg, waar het coronavirus veel harder aankomt. Zijn het niet deze zwakken die God na aan het hart liggen? Hoe kan het dan bestaan dat wij al ons geld en onze energie steken in de instandhouding van onze maatschappij? Wie zich dit realiseert, die komt in actie om zich in te zetten voor een meer rechtvaardige verdeling van de middelen. Zo leidt de crisis tot verootmoediging en gebed: "Heer, vergeef ons en wend uw oordeel van ons af".

In tijden van crisis geldt nog sterker: zorg ervoor dat je zó van Christus bent, dat je niet bang hoeft te zijn als God de wereld schudt en zuivert. Hij schudt ook ons geloof en ons kerk-zijn.

Dit is een samenvatting van een artikel van Areopagus (toerusting van predikanten), een onderdeel van de IZB (vereniging voor zending in Nederland). Het complete artikel is te vinden op www.izb.nl.

Zet de eerste stap

De les van de bakfiets

We hebben met z'n zessen op een hete zomeravond afgesproken bij de bioscoop. Het was zomaar een idee toen we de film *Burden* aangekondigd zagen: een film over de Ku Klux Klan en een zwarte dominee in Amerika. Het werd een inspirerend moment in coronatijd en zette aan het denken over: hoe doorbreek je de cirkel waarin je gevangen kunt zitten? Hoe zet je de eerste stap?

Remmelt Meijer

Voordat de film start, komt er reclame voorbij van een frisdrankfabrikant. "Stop. Wacht. Wie zegt dat we terug moeten naar normaal? Wat als jij en ik de verandering zijn?" Mooie beelden van allerlei mensen die weer bewuster en opener in het leven gaan staan. Mensen die elkaar weer omhelzen en in de ogen kijken, weer met liefde hun werk doen: een prachtig beeld van een samenleving om naar te verlangen. Bepaalde beelden uit het filmpje zouden kerken niet misstaan.

Even later worden we ondergedompeld in de verfilming van het waargebeurde verhaal van Mike Burden, die uiteindelijk de Ku Klux Klan verlaat omdat hij z'n ware liefde vindt. Langzaam veranderen haat en geweld in liefde en respect. De zwarte dominee Kennedy dwingt m'n bewondering af omdat het hem veel kost: iemand tijdelijk in huis nemen die vol haat zit.

Als we met een biertje later op het terras de film even nabespreken, springt één moment eruit: de predikant die met z'n puberzoon op de veranda zit en toegeeft dat hij deze haatdragende Mike Burden liever niet in huis heeft, maar dat hij wel moet. "Anders moet ik stoppen met preken." Over liefde preken betekent ook iets doen. Uiteindelijk lukt het om de cirkel te doorbreken waar ze met elkaar in vastzitten.

De cirkel doorbreken

Dit beeld komt bij me terug als ik nadenk over de vraag: wat kun je als plaatselijke kerk nou leren van de coronacrisis? Zijn er al lessen te benoemen, het liefst heel concreet? Wat kun je doen nu een nieuw seizoen is gestart en corona nog lang niet voorbij is? De frisdrankreclame is mooi, maar voelt goedkoop. Zo'n nieuw normaal dat echt beter is dan waar we vandaan komen: hoe moet dat dan? De vragen zijn terecht, maar het plaatje is te simpel. De

Dingen anders durven doen en andere dingen durven doen

Remmelt Meijer met een tot koffiefiets omgebouwde bakfiets

film *Burden* gaat over een langzame en pijnlijke verandering van de hoofdpersoon, Mike Burden. Het kost hem wat. En dat geldt ook van de anderen. Ook in de coronacrisis geldt volgens mij voor kerken: geen verandering zonder pijn en zonder zelf een eerste stap te zetten.

In een blog van Jos Douma las ik de zin: "Alles moet anders, maar blijft hetzelfde". Los van de vraag of 'alles' anders moet, verwoordde hij daarmee wel het gevoel rond corona en de kerk. Dingen moeten echt anders, roepen veel mensen. Ondertussen is er verlegenheid: ja, maar hoe dan? En blijft daarvoor uiteindelijk niet alles ongeveer hetzelfde? Willen we echt lessen trekken uit de coronacrisis, dan moeten we deze cirkel doorbreken. We moeten durven om dingen anders te doen en ook om andere dingen te gaan doen.

Juist nu het moeilijk is, komt het erop aan echt hoopvol kerk te zijn

Quickscan kerk en corona

Samen met Peter Wierenga ben ik bezig om kerken plaatselijk te helpen met een *Quickscan kerk en corona*: wat doet corona met jullie kerkgemeenschap? Hoe gaat het, wat kan er anders, hoe wil je verder? Daarnaast schrijven we momenteel samen een boek voor het grotere verhaal: *Herkerken. Over de toekomst van geloofsgemeenschappen*. Vanuit deze ervaringen geloof ik dat de coronacrisis een prikkel is om iets mee te doen. Preken over liefde en hoop vraagt om daden. Juist nu het moeilijk is, komt het erop aan echt hoopvol kerk te zijn. Met vallen en opstaan. Maar ook dus dat laatste: opstaan.

Kerkenraad

Een kerkenraad zou ik vooral aanraden om te zorgen dat je echt helder krijgt hoe de afgelopen periode is geweest voor jongeren, dertigers, gezinnen, singles, ouderen. Hoe betrokken zijn ze nog bij de zondagse kerkdiensten online? Hoe gaan de aangepaste diensten met de anderhalve meter? Kijk wat er echt gebeurt met relaties en samen geloven. En zet vervolgens stappen richting kleine groepen in welke vorm dan ook. Kleine groepen kan ook betekenen dat je de zorg en aandacht voor elkaar verdeelt. Alles centraal inrichten is veel werk en haalt het bij de gemeenteleden zelf weg. Ga liever kringen, wijken of groepen zo inrichten dat een deel elkaar gaat ontmoeten en de anderen alsnog gezien worden.

.....
Als corona iets heeft laten zien, dan is het wel hoe belangrijk relaties zijn

Gesprekjes bij de bakfiets

Wat belangrijk is, is met elkaar ruimte scheppen voor rouwgevoelens over dingen die wegvallen en gemist worden. Maak ook ruimte voor nieuwe initiatieven en vormen die kunnen helpen meer met elkaar gemeente te zijn. Kleinschaliger en wellicht rommeliger, maar niet minder echt en hecht.

Relaties, relaties, relaties

Als we terugkijken op de afgelopen maanden vallen vooral twee dingen op. Het eerste is dat het met name de onderlinge verbondenheid is die mensen missen. Voor de preek geldt dat veel minder. Er wordt na een aantal maanden minder gekeken naar de gestreamde kerkdiensten. Intussen missen ze dus vooral het onderlinge contact, het samenzijn. Het tweede wat opvalt is dat jongeren en vooral de twintigers grootscheeps afhaken. Ze vinden onlinecontact niet echt wat en willen gewoon fysiek ontmoeten. Op veel plekken is juist op dat punt veel stilgevallen.

Een les, die ik hier in ieder geval uit haal: zet allereerst in op relaties. Op echte, levensechte relaties. Zie online niet als oplossing, maar probeer dingen te verzinnen waardoor mensen elkaar weer zien, spreken, samen bidden, samen geloven en in alles vooral samen zijn. Als corona iets heeft laten zien de afgelopen tijd, dan is het wel hoe belangrijk relaties zijn. Dat heeft de frisdrankfabrikant goed begrepen. Laat liever de plaatselijke kerk daarin voorop gaan lopen: inzetten op relaties. Ik wil m'n verhaal graag illustreren aan de hand van mijn eigen ervaring met een bakfiets.

Bakfiets in de Bijlmer

Zelf ben ik verbonden aan een klein initiatief in de Bijlmer. 'Hemels-breed' is de naam van een nieuwe kerkvorm, die vooral graag met mensen buiten de bestaande kerken weer verbinding wil zoeken. Geen groot verhaal, maar met een kleine groep mensen dingen proberen rondom de kern van het evangelie. Het is half maart als ik zelf ook thuiszit. In de weken die volgen, merk ik bij mezelf een enorme onrust. Onze gemeente is te overzien en we hebben onlinecontact met iedereen, maar dat neemt m'n onrust niet echt weg. Ik houd het gevoel dat er iets meer moet gebeuren. De slogan van de overheid is in die periode nog 'blijf thuis'. Intussen horen we van eenzaamheid en andere gevolgen van social distancing.

Ineens komt het idee naar boven om een bakfiets op de kop te tikken en om te bouwen naar een kof-fiets. Ik overleg met een paar mensen, pols het draagvlak en we hakken de knoop door. Twee dagen later staat de bakfiets in de achtertuin en twee weken later is ie geleverd en voorzien van een dek-sel, een koffie- en een theekan en een stapel milieuvriendelijke bekertjes. Vanaf dat moment gebeurt het: al het afwachten is voorbij na een eerste koffierondje en de lijst vult zich snel met vrijwilligers: "Dit wil ik ook wel, helemaal leuk". De weken erna staan we een paar keer per week op straat met koffie en thee.

.....
Een simpele bakfiets verandert vooral onszelf

.....
Doe dus niet te moeilijk, maar maak het concreet

Een simpele bakfiets verandert vooral onszelf. We wilden 'iets' doen in de anderhalvemetersamenleving. Maar de dankbaarheid van mensen, de leuke en open gesprekjes met voorbijgangers doen veel meer dan we gedacht hadden. En ineens blijkt de bakfiets ideaal voor onze eigen activiteiten: handige catering bij wandelingen en gesprekken in het parkje in de buurt. Met Pinksteren verzint iemand om bloemen uit te delen. Iemand weet een sponsor te vinden voor vijfhonderd bloemen, de bakfiets gaat twee keer vol de straat op. Op het kaartje aan de bloemen staat "een brassa omdat het Pinksteren is" – *brassa* is hier een veelgebruikt woord voor omhelzing. Mensen zijn ontroerd en verrast. Wijzelf niet minder. En dat allemaal door één relatief kleine stap: een bakfiets.

Kijk wat werkt in jouw gemeente

Doe iets: vooral klein en concreet

Misschien kun je niet gelijk wat met een hippe bakfiets in jouw kerk. Maar de kracht ervan is vooral: het is iets heel concreets. En het is relatief klein. Het kost niet veel en er is altijd wel iemand die handig is met hout en schroeven. Doe dus niet te moeilijk, maar maak het concreet. Blijf niet hangen in een idee, voer het vooral uit. In ons geval heb ik bewust geen lange discussie gevoerd met iedereen. Kort polsen, even mensen meenemen, maar dan vooral doen. En pas als het concreet is geworden, komt de meeste energie bij mensen om je heen.

Dus... afhakende jongeren? Willen ze fysiek ontmoeten: wat kan er wél? Dat is vooral de stap die je zet. Zoek kleine dingen op die wel kunnen en ga die uitvoeren. Iets kleins en concreets geeft je iets in handen om ervaring op te doen in een nieuwe situatie. Dat is wat we nu nodig hebben in coronatijd.

De kracht van snel en flexibel

Als tweede handvat: ik merk hoeveel energie het oplevert dat een idee flexibel is. Nu de bakfiets er staat, merk je ineens dat er nieuwe ideeën en toepassingen ontstaan. In dit geval: een bakfiets is enorm mobiel, je verplaatst je makkelijk door de wijk. Het ene idee om ergens te staan, bleek veel beter dan het andere; al doende leer je. Bij een zondagse viering is het een prachtige koffietafel buiten. In dit geval werkt het als natuurlijke brug naar burens, die aanhaken bij de koffie. Het geeft herkenbaarheid in de buurt.

Los van het voorbeeld zit de kracht in snelheid en flexibiliteit. Uit de quickscan en gesprekken met diverse mensen merk ik dat kerken meer thuis zijn in 'langzaam en statisch'. Voor een lange termijn heel fijn, in een onzekere crisis niet. Dus: doe iets en als het niet werkt, stel bij. Blijf niet thuis zitten afwachten, maar doe dan iets anders. Kijk wat werkt in jouw gemeente, met de mensen om je heen. De een is goed in wandelingen en buitenactiviteiten. De ander heeft liever een anderhalvemeteroplossing in een ruime woonkamer. Prima, doe het vooral en blijf bijstellen. Dat

Gemeente-zijn van onderaf, vanuit mensen zelf die elkaar opzoeken en dingen oppakken

je. Bij een zondagse viering is het een prachtige koffietafel buiten. In dit geval werkt het als natuurlijke brug naar burens, die aanhaken bij de koffie. Het geeft herkenbaarheid in de buurt.

De bakfiets blijkt ideaal voor diverse activiteiten en geeft herkenbaarheid in de buurt

is even wennen, maar het kan geweldig veel positieve ervaringen opleveren!

Kijk, voel, bid en zet zelf de eerste stap

Als derde en misschien wel belangrijkste handvat: zet vooral zelf een stap. Afwachten is een heel menselijke reactie, maar werkt niet in een crisis. Doe iets en vooral: wacht niet op anderen. Dat is ook iets van gebed. Ik heb zelf dagen gebeden om een open oog voor wat God me te doen gaf en toen kwam dit voorbij. M'n tip is om initiatief te durven nemen. Nodig een paar mensen uit, ga wandelen. Of vorm een tijdelijke kring, die wel in je huiskamer past. Eet samen regelmatig of maak een wandeling met een goed gesprek en een bidmoment.

Dat er veel nog niet op gang komt in kerken, komt volgens mij doordat we meer ingesteld zijn geraakt op gezamenlijke besluiten en op bestaande manieren. Die centrale besluiten kunnen nog wel even duren... en de bestaande manieren werken nu dus even niet. Doe iets anders en weet je daarin zelf verantwoordelijk. Als dat de winst is van corona, is dat een geweldige kans voor de kerk: gemeente-zijn van onderaf, vanuit mensen zelf die elkaar opzoeken en dingen oppakken.

Remmelt Meijer is theoloog en coach. Vanuit CRUX werkt hij als kerkbegeleider. Als kerkpionier is hij verbonden aan Hemelsbreed in Amsterdam Zuidoost. Met Peter Wierenga heeft hij de Quickscan kerk en corona als hulpmiddel ontwikkeld (www.kerktools.nl) voor kerken in coronatijd. Samen publiceren zij dit najaar een boek over het grotere verhaal van kerk en corona: Herkerken. De toekomst van geloofsgemeenschappen.

Ongekende ballingschapservaring

Een gevoel van ballingschap overviel me. Dat is mijn voor- naamste reactie op de coronacrisis. Het ondenkbare gebeur- de: de eredienst kwam tot stilstand, zelfs de kerk ging op slot. Een ongekende ballingschapservaring.

De Bijbel laat zien dat het in ballingschap twee kanten op kan gaan. Toen de tempel op slot ging, werd een verdiept besef van ere- dienst geboren. In Babel ontstond de synagoge: een samenkomst, gedrenkt in aanbidding. Maar de andere kant was er ook. Veel men- sen vonden het wel best daar en vergaten Jeruzalem, en de grote verstrooiing kwam op gang.

Beide bewegingen zijn nu zichtbaar. Wat een creativiteit ontplooi- de de kerk in het vormgeven van de digitale eredienst. Stille krach- ten kwamen op gang om toch gemeenschap te zijn en samen op God gericht te blijven. Nieuwe vormen ontstonden en dienden de dynamiek van de gemeente. Maar die andere kant is er ook. Het is wel best zo. Niet meer vroeg opstaan op zondag. Laptop op de ont- bijttafel of op een later moment ergens een kerkdienst oppikken. In ieder geval relaxt je kerkelijke webshop bezoeken als het je uitkomt.

Een crisis brengt doorgaans de keuzes van ons hart naar buiten

Eerlijk gezegd herken ik beide bewegingen ook bij mezelf. Het is inderdaad relaxt als je de kerkdienst thuisbezorgd krijgt. En je hoeft niet eens te weten hoe laat de bezorger aan de deur komt. Maar tege- lijkertijd: wat gaat er veel verloren bij een online- eredienst. Bij alle creatieve oplossingen mis je toch dat het lichaam van Christus fysiek, tastbaar wordt.

En wat verlang ik ernaar om de lofzang gaande te houden. Ik voel me dus naar twee kanten getrokken. En dat zie ik op grote schaal gebeuren. Een crisis brengt doorgaans de keuzes van ons hart naar buiten.

De les uit deze crisis? De geschiedenis leert ons dat we niets van de geschiedenis leren. Dat moet ons bescheiden maken bij het trek- ken van lessen uit de coronacrisis. We konden het trouwens al lang weten uit de Bijbel, waar eindeloze herhalingsoefeningen nodig zijn voor Gods volk. Laten we liever luisteren naar de grote profeet van de ballingschap. Het permanente refrein bij Ezechiël is: "Zij zul- len weten dat Ik de Heer ben". Dat betekent aan de ene kant ver- strooiing onder alle volken, maar tegelijk geweldige visioenen van een nieuwe tempel en een nieuw leven. De herhalingsoefeningen gaan onverminderd door.

Emeritus hoogleraar praktische theologie Kees de Ruijter (Theologische Universiteit Kampen)

Verbondenheid stimuleren

Corona als springplank voor kleine groepen

Wanneer we niet met de hele kerkgemeenschap bij elkaar kunnen komen, hoe kunnen we de kleinschaligheid dan benutten tot opbouw van de gemeente? In dit artikel wil- len we graag met je verkennen hoe we de verbondenheid in de gemeente kunnen stimuleren. Ondanks, of misschien wel dankzij diverse coronamaatregelen.

Wanneer we aan gemeenteleden vragen wat zij het meest missen in deze tijd van aangepaste kerkgang, dan krijgen we vaak als ant- woord: "Ik mis de mensen, de sociale contacten". De gezelligheid van het koffiedrinken na de dienst, het zien dat gemeentelid X er weer is na een opname, het constateren dat familie Z hartstikke bruin is teruggekomen van vakantie, de arm om je heen in de hal en noem maar op. We missen echt het onderling contact.

Moniek Mol en Hetty Pullen

Meer vragen

Een andere veelgehoorde vraag hierbij van werkers in de kerk is: *hoe houden we, nu we elkaar niet meer regelmatig zien, de verbondenheid vast?* In het gunstigste geval kunnen we voorlopig met maximaal honderd mensen in de kerk bij elkaar komen. Voor veel kerken bete- kent dit dat ze als gemeente voorlopig niet compleet zullen zijn. Hoe blijven we verbonden met elkaar?

Eenzaamheid speelt al langer in onze samenleving. Er zijn veel mensen, jong en oud, die zich eenzaam voelen. Ook binnen de kerk kunnen mensen eenzaamheid ervaren. En nu in deze tijd, waarin we verstoken zijn van normaal (fysiek) contact, kan het als erger dan voorheen aanvoelen. Eenzaamheid willen we graag voorkomen. Een mooi initiatief was de web- site www.nietalleen.nl, veel kerken sloten zich hier- bij aan.

In gesprekken met predikanten en andere kerkelijk werkers komt naar voren dat het best ingewikkeld is om de kerkdienst aansprekend te maken voor alle leeftijden. Dit was al zo voor corona, maar met de videodiensten wordt dit nog meer zichtbaar en voelbaar. We willen jong en oud met het evangelie aanspreken, maar hoe doe je dat? Vier heel uiteenlopende zaken die zich voordoen in onze gemeen- ten waar we graag wat mee willen. Maar hoe?

We missen echt het onderling contact

Zorg voor heldere doelen

We zien in de praktijk van kerken dat kleine groepen vaak worden gezien als het antwoord op alles. Er leven hoge verwachtingen van

In deze tijd van aangepaste kerkgang missen we de sociale contacten wat een kleine groep kan betekenen voor de gemeenschap. Door het invoeren van kleine groepen gaan mensen spontaan met elkaar over hun geloof praten, voelen ze zich meer verbonden met elkaar, haken ze automatisch aan bij elke activiteit, voelen mensen zich veilig om te praten. Dit soort hoge verwachtingen leidt veelal tot grote teleurstellingen. Kleine groepen kunnen een antwoord zijn, maar het is niet reëel er alles van te verwachten. Naar ons idee kan de kleine groep een antwoord zijn op elk van deze bovenstaande zaken, maar niet op allemaal tegelijk.

Je zou een kleine groep een beetje kunnen vergelijken met een *dremel*, multifunctioneel gereedschap dat in elk huishouden wel van pas kan komen. Je kunt ermee frezen, snijden, polijsten en nog veel meer. Het is multifunctioneel omdat je een scala aan opzetstukken hebt waaruit je kunt kiezen. Van tevoren moet je dan ook goed bedenken wat je ermee wilt doen, want graven met een snijschijf geeft een niet zo fraai resultaat.

Kleine groepen worden vaak gezien als het antwoord op alles

Zo is het ook met de kleine groep. Vaak weten gemeenteleden niet wat de kerkenraad beoogt met kleine groepen. Regelmatig spreken we kerkenraden die zelf ook een heel uiteenlopend beeld schetsen bij wat ze willen bereiken met kleine groepen in de gemeente. Wanneer het doel onbekend is, wordt het ook heel moeilijk om daarop te sturen. Vandaar dat je, net als bij een *dremel*, van tevoren goed moet bedenken wat je ermee wilt gaan doen. Het is dan ook belangrijk met elkaar te bespreken wat de doelen zijn van de kleine groepen. Op de website van het Praktijkcentrum vind je een 'doelentool' om je hierbij te helpen. Dat is een blad dat je kunt gebruiken om met elkaar door te spreken welk doel je belangrijk vindt voor kleine groepen. Er staan acht mogelijke doelen op. Daarbij gaat het niet alleen om intern gerichte, maar ook om extern gerichte doelen.

Mogelijke doelen van groepen

1. Groei van de onderlinge verbondenheid onder gemeenteleden, doordat lief en leed onderling worden gedeeld.
2. Groei van de onderlinge verbondenheid onder gemeenteleden, doordat waar nodig praktische zorg aan elkaar wordt verleend.
3. Groei van de geloofsidentiteit van de gemeenteleden, doordat er samen bijbelstudie wordt gehouden en/of er met en voor elkaar wordt gebeden.
4. Groei van de geloofsidentiteit van de gemeenteleden, doordat er in gesprek met elkaar uitwisseling is van persoonlijk geloof.
5. Verlichting van de taaklast van de ambtsdragers.
6. Meer praktische zorg en aandacht voor mensen buiten de gemeente.
7. Groei van het uitdragen van het evangelie buiten de eigen gemeente.
8. Groei van de aantrekkelijkheid van de gemeente voor zowel de eigen leden als mensen daarbuiten.

Het is belangrijk met elkaar te bespreken wat het doel is van de kleine groep

Het doel van de kring scherp voor ogen krijgen, is van grote invloed op het slagen van de kleine groepen. Na het bespreken en bepalen welk doel je wilt nastreven, is het vervolgens heel belangrijk om met elkaar onder woorden te brengen hoe dat er concreet gaat uitzien. Als Praktijkcentrum hebben we onderzoek gedaan naar het functioneren van kleine groepen en daaruit kwam naar voren dat dit vaak niet goed gaat. Sommige gemeenten hebben als doel van een kring dat het onderling pastoraat groeit. Het bleek echter dat veel

gemeenteleden nauwelijks een duidelijk beeld hebben van onderling pastoraat. Velen zagen dat als lief en leed met elkaar delen, een kaartje bij speciale gelegenheden of een pan soep bij ziekte. Dat onderling pastoraat meer nog gaat over het geloofsgesprek, waarbij God ter sprake komt, kwam niet uit de verf. Dit was in de meeste gevallen ook niet duidelijk gemaakt of geworden bij de start van kleine groepen in de gemeente.

In 2019 heeft het Praktijkcentrum in vier gemeenten onderzoek gedaan naar het functioneren van kleine groepen. De samenvatting en het rapport hiervan zijn te vinden op de website www.praktijkcentrum.org.

Kracht van kleine groepen vandaag

Lief en leed met elkaar delen is natuurlijk ontzettend waardevol. Juist dat hebben we in deze bijzondere tijd gezien. Vaak is er binnen familie- en vriendenkring aandacht voor elkaar. Het kaartje, telefoontje en de pan soep, daar wordt in veel gevallen in voorzien. Ook vanuit de geloofsgemeenschap is die aandacht en zorg er in de meeste gevallen. Het opzoeken en het mogelijk maken van het geloofsgesprek is iets wat in veel gemeenten nog weinig ondersteund wordt. Daar ligt naar ons idee een grote kracht van de kleine groepen: verbind mensen uit de gemeente aan elkaar om het gesprek te voeren over en met God.

Door het ontbreken van de wekelijkse kerkgang gaan veel gemeenteleden zoeken naar de eigen spirituele identiteit. Voor veel mensen was en is de kerk(gang) daarin erg bepalend. Nu deze wegvalt en/of een aangepaste vorm heeft, komt de vraag boven waar ieders spirituele identiteit op stoelt.

Zomaar kan iemand bij zichzelf opmerken dat de kerkdienst niet gemist wordt. Door het geloofsgesprek mogelijk te maken in een kleine groep breng je ook die vragen in een gezamenlijk proces, in plaats van alleen het individuele zoeken te stimuleren.

Mogelijke sporen kleine groepen

Maar hoe zien die kleine groepen er dan uit? Er zijn heel wat boeken geschreven over het werken met kleine groepen. Daarin staan veel ideeën en suggesties hoe de kleine groep eruit kan zien. In de meest positieve gevallen trekken kerken er een periode voor uit om na te denken over het hoe en wat van kleine groepen in de eigen context. Wij stimuleren dat er goed over nagedacht wordt. Neem niet zomaar een goed plan over van een andere gemeente. Ervaring leert dat dit niet altijd past.

Onder de huidige omstandigheden is het alleen niet zo raadzaam om uitgebreid de tijd te nemen om plannen te maken. Voordat je het weet zijn we een hele tijd verder en mogen we misschien wel weer als gemeente bij elkaar komen. Juist nu wordt het onderling

Verbind mensen uit de gemeente aan elkaar om het gesprek te voeren over en met God

Samen groeien door met en voor elkaar te bidden

contact gemist en kunnen we aan elkaar laten zien dat kerk-zijn meer inhoudt dan de gezamenlijke aanwezigheid in het kerkgebouw. Er is vandaag behoefte aan bemoediging, troost en onderwijs.

Er zijn tal van mogelijkheden, wij geven hierbij twee sporen die je als gemeente kunt volgen.

► *Spoor aan dat mensen op kleine schaal bij elkaar komen (op basis van interesse)*

Communiceer vanuit de kerkenraad/diaconie/commissie (het liefst zo gezamenlijk mogelijk) waarom jullie het belangrijk vinden dat de gemeente in kleine groepen bij elkaar komt én wat jullie wens is voor de kleine groepen. Geef suggesties voor te gebruiken materiaal en laat ook de vrijheid om dit naar eigen wens in te vullen. Materiaal kan bijvoorbeeld aansluiten bij een gemeentethema of een thema waarvan je weet dat het leeft in de gemeente. Opper ook de suggestie om digitaal of live bij elkaar te komen en hier eventueel juist de zondag voor te benutten.

We, in algemene zin, vinden het belangrijk om autonoom te zijn, geef die ruimte dan ook. Wel is het van belang dat er goed gecommuniceerd wordt over de onderliggende wens vanuit de kerk, zodat een gezamenlijk verlangen gecreëerd wordt. In sommige gemeenten is het handig wanneer hierbij iemand een coördinerende rol heeft. Bij deze persoon worden dan de initiatieven gemeld (bijvoorbeeld *ik wil graag starten met een bijbelstudie aan de hand van boekje X*). De coördinator maakt een totaaloverzicht van de diverse initiatieven en verspreidt dit in de gemeente.

Er is vandaag behoefte aan bemoediging, troost en onderwijs

Gemeenteleden kunnen zich dan bij de desbetreffende initiatiefnemer melden om daaraan mee te doen.

► *Spoor aan dat mensen per wijk bij elkaar komen (op basis van bestaande indeling)*

Hierbij geldt grotendeels hetzelfde als hierboven, alleen benut je dan de bestaande structuur. In veel kerken geldt dat men binnen de wijk al wat meer op elkaar betrokken is, op elkaar is aangewezen. Juist die wijk kan dan benut worden om in kleine groepen bij elkaar te komen.

Naast het initiatief te laten bij de kleine groepen zelf kunnen er ook vanuit een commissie of vanuit de kerkenraad initiatieven georganiseerd worden om onderlinge ontmoetingen aan te bieden. Organiseer bijvoorbeeld eens een zingevingswandeling of gebedsontmoeting.

Aandachtspunten kleine groepen

Naast een helder doel en spoor is goede leiding nodig om als groep goed te kunnen functioneren. Een leider die oog heeft voor de groep en het individu. Een leider die het liefst goed kan delegeren en bekwaam is om het (geloofs)gesprek goed te begeleiden. We gaan er zomaar van uit dat we spontaan geloofsgesprekken met elkaar kunnen voeren, maar vaak blijkt dat we dit moeilijk en spannend vinden. Het helpt wanneer we hierin worden meegenomen. Dat we voorbeelden hebben waar we van kunnen leren. Vanuit de kerkenraad kun je concreet toerusting en materiaal aanbieden om mensen daarin te laten groeien.

Naast goede leiding is regelmatig samenkomen belangrijk. Het versterkt de onderlinge betrokkenheid en vertrouwdsheid. Het is dan makkelijker om persoonlijk te zijn in de gesprekken en betrokken te zijn en te blijven op het reilen en zeilen van de ander. En vergeet niet om de mooie ervaringen die worden opgedaan met elkaar te delen. Dat inspireert en bemoedigt. Ideaal lijkt het om in groepen van twaalf tot vijftien personen samen te komen. Houd daarbij rekening met de richtlijnen van de overheid. Momenteel mag je zes mensen uitnodigen in huis.

Hetty Pullen is adviseur bij het Praktijkcentrum. Zij houdt zich bezig met advisering en ondersteuning bij kringwerk, toerusting pastoraat en gemeentevisietrajecten. Moniek Mol was tot voor kort haar collega en werkte vanuit die hoedanigheid aan het genoemde onderzoek.

.....
**Spontaan
geloofsgesprekken
met elkaar voeren
blijken we moeilijk
en spannend te
vinden**

De kerk moet helemaal niks

Ik probeer alle artikelen waarin de combinatie van 'kerk' en 'moet' staat niet te lezen. Het zuigt je leeg. Nog tijdens de eerste schok die corona teweegbracht, kwamen er allerlei berichten voorbij waarin mensen vonden dat 'de kerk' 'juist nu' 'moet' en dan volgde er iets van huisgodsdienst/kleine groepen/omzien naar elkaar/de samenleving in/relevant zijn. Ook in het niet-coronatijdperk regent het trouwens zulke berichten. Het kerknieuws frustriert me elke week wel een paar keer. Omdat de kerk zoveel moet.

Bij mij als dominee zorgen zulke berichten bijna altijd voor schuldgevoel en vrijwel nooit voor enthousiasme. Omdat de kerken die ik dien in de praktijk overspannen clubjes zijn, waarin een krimpende groep mensen een groeiend aantal taken verricht. Daarbij komt dat de kerk door de doorgaande krimp in een soort stresstoestand zit. De krimp moet toch een oorzaak hebben en met de juiste aanpak moeten we wel weer groeien. Met als gevolg dat er steeds meer hoge idealen aan het kerk-zijn worden gehangen, met bijbehorende hoge eisen qua gemeenschapsleven, missionair zijn en discipelschap. Met als grootste gemene deler dat de kerk relevant moet zijn. De kerk moet van alles, alleen is er vrijwel niemand die nog meer kan doen.

De afgelopen weken ben ik in mijn eigen gemeente meerdere mensen tegengekomen die opbiechtten dat ze het heerlijk vinden dat de kerk even op een heel laag pitje staat. Even geen kindernevendienst leiden, even niet de druk om kringen te bezoeken, even niks anders dan eens per week de livestream aanzetten. De coronacrisis als moment om geestelijk even op adem te komen dus. Een kerk-zijn dat even uit niets anders bestaat dan wekelijks een dienst volgen. Een soort sabbatsjaar voor de kerk.

Want de realiteit van de kerk is dat ze bevolkt wordt door mensen die een druk leven hebben. Mensen met anderhalf tot twee banen om de hypotheek te kunnen betalen. Gewone banen, zoals in het onderwijs, die ook in de avond nog heel wat uren vergen. Gezinnen met kinderen die nog wat sporten en een sociaal leven proberen te hebben. Gewone mensen die in hun beperkte vrije tijd ook nog een taak in de kerk hebben. En die dan steeds bestoken met een boodschap dat de kerk meer 'moet' is onbarmhartig. De kerk moet namelijk helemaal niks. De kerk moet zelfs niet relevant zijn.

Een van de mooiste metaforen van de kerk in het Nieuwe Testament is die van de bruid. Geliefd door de bruidegom. Omdat ze gered is en gereinigd en daarom mooi en goed in zijn ogen. Wie heeft eigenlijk bedacht dat deze bruid relevant moet zijn? Haar enige relevantie is dat ze er is en dat ze geliefd is.

CGK-predikant Wim de Bruin (wimdebruin.blogspot.com)

Growing Young toepassen

Het belangrijkste is wat wij als volwassenen voorleven

Wat hebben kerken nodig om aantrekkelijk te zijn voor jongeren? Wat is kenmerkend voor geloofsgemeenschappen met actief betrokken jongeren? De antwoorden van het Amerikaanse onderzoek *Growing Young* zijn niet spectaculair of vernieuwend. Toch kunnen wij er veel van leren! Twee jaar zijn kerken in Nederland nu bezig met het toepassen van de principes. In dit artikel delen we een aantal opgedane inzichten.

Jasper van Opijnen en Anko Oussoren

Growing Young beschrijft wat kenmerkend is voor geloofsgemeenschappen met actief betrokken jongeren tussen de 15 en 29 jaar. In Amerika is onderzocht waarom jongeren betrokken blijven. Het antwoord: zes kernwaarden.

De zes kernwaarden van *Growing Young* samengevat

1. **Geef leiderschap door aan jongeren** – Geef jongeren de ruimte om kwaliteiten te ontwikkelen en zich in te zetten (in plaats van te werken vanuit een centrale autoriteit).
2. **Leef je in in jongeren van vandaag** – Verplaats je in het leven van jongeren; vier hun hoogtepunten en huil mee in dieptepunten (in plaats van [het gedrag van] jongeren te veroordelen of bekritisieren).
3. **Zet Jezus en zijn boodschap centraal** – Doe je best om jongeren in te wijden in een leven waarin Jezus centraal staat (in plaats van hen in te wijden in alleen eigen tradities).
4. **Werk aan een warme gemeenschap** – Investeer in vriendschappen met leeftijdgenoten en in contacten tussen generaties (in plaats van te investeren in liturgie of programma's alleen).
5. **Geef in alles aandacht aan jongeren en jonge gezinnen** – Ga op zoek naar creatieve manieren om jongeren te ondersteunen en hen te betrekken bij elk facet van de gemeenschap (in plaats van uit te spreken dat jongeren belangrijk zijn, zonder de daad bij het woord te voegen).
6. **Wees relevant voor anderen** – Stel jongeren in staat om goede naasten te zijn, zowel lokaal als mondiaal (in plaats van de wereld buiten de kerkmuren te veroordelen en binnen te blijven).

De kernwaarden zijn niet revolutionair, wel het inzicht dat geen enkele kernwaarde los gezien kan worden. De kernwaarden beïnvloeden elkaar onderling en zijn van elkaar afhankelijk. Wij waren benieuwd of Nederlandse jongeren en jeugdwerkers de kernwaarden herkennen en hoe de kernwaarden in onze kerken toepasbaar zijn. De kernwaarden blijken heel herkenbaar te zijn. Ze omschrijven wat jongeren aangeven en jeugdwerkers al heel lang roepen; *Growing Young* geeft er woorden aan met een wetenschappelijke onderbouwing. In dit artikel willen we aandacht geven aan de toepasbaarheid van de kernwaarden. Vanuit onze ervaring met *Growing Young* in plaatselijke kerken willen wij vier inzichten delen:

- a) Leef als kerk meer vanuit Pasen;
- b) Investeer in een warme gemeenschap waar je elkaar ziet;
- c) Realiseer je altijd de impact op de nieuwe generatie;
- d) Ga op zoek naar de zacheïssen van deze tijd.

a) Leef als kerk meer vanuit Pasen

Als eerste willen we doorgeven wat een jongerenwerker zei. Hij gaf aan dat gereformeerden goed zijn in de tijd naar Pasen toe, maar dat zij vaak geen raad weten met de tijd na Pasen. Zelden gaat het over een 'nieuw leven', over een leven vanuit de overwinning. Elke keer weer wordt de weg naar het kruis benadrukt, maar de boodschap komt niet aan bij jongeren. De jongerenwerker benadrukte dat de gekruisigde Christus essentieel is voor het christelijk geloof. Hij merkt alleen dat die boodschap vaak niet aansluit bij het leven van jongeren. Voor veel jongeren is God niet de God van het dagelijks leven.

Wij hebben gemerkt dat er een sfeer nodig is waarin we met elkaar zoeken naar hoe God betrokken is op ons dagelijks leven. Dat God niet iets is van het verleden. Dat God niet alleen op zondag in de kerk aanwezig is, maar ook als jongeren sporten, werken, naar school gaan, of als ze een gezellige avond hebben. God is aanwezig in de tranen, maar ook in de zonnestralen van het leven; in de manier waarop we liefhebben en anderen dienen. Voor jongeren is het belangrijk dat ze volwassenen ontmoeten die laten zien dat God betrokken is op het dagelijks leven. Maar die daarin ook eerlijk zijn als ze God niet ervaren, of ook twijfelen of God betrokken is op ons leven. Jongeren hebben behoefte aan ontmoetingen met volwassenen die eerlijk zijn over hun verlangens, pijn, schuld, schaamte, maar die tegelijkertijd ook kunnen delen dat ze leven vanuit genade en dankbaarheid. Volwassenen die geleerd hebben om vanuit de liefde van God te leven en daarin gericht zijn op anderen.

b) Investeer in een warme gemeenschap waar je elkaar ziet

Als tweede willen we benadrukken dat het cruciaal is om te investeren in de gemeenschap. De coronacrisis heeft hier een dikke streep onder gezet. Wij merken dat jongeren de onderlinge ontmoetingen

Hoe zijn de kernwaarden in onze kerken toepasbaar?

God is aanwezig in de tranen, maar ook in de zonnestralen van het leven

missen. Ze missen gesprekken met jeugdleiders en andere gemeentelieden. En ja, ze missen zelfs kerkdiensten. Jongeren verlangen naar een gemeenschap waar ze zich thuis voelen, een gemeenschap waar ze zich gezien weten. Jongeren hebben volwassenen nodig die hen zien, bijstaan en helpen. Probeer erachter te komen met welke vragen ze rondlopen. Waar dromen zij van? Hoe zien zij het leven? Hoe zien zij hun eigen toekomst?

Wanneer jongeren in aanraking komen met gemeentelieden die hen zien, volwassenen die betrokken zijn op hun leven, dan proberen zij iets van een warme gemeenschap. Daarvoor zijn fysieke ontmoetingen nodig. Ontmoetingen waarin ze op adem kunnen komen

De kerk kan een plek zijn waar jongeren tot rust kunnen komen

van een cultuur waarin *no filter*-Instagramfoto's nog bomvol filters zitten. Vandaag klinkt steeds vaker dat je niet perfect hoeft te zijn, maar de realiteit is dat jongeren zelfs druk ervaren om in het imperfecte alsnog perfect te zijn. Het kost jongeren energie om een imago op te houden, om maar niet te spreken over het instandhouden van *Snapstreaks* en het plaatsen van nieuwe *TikTok* filmpjes. De kerk kan een gemeenschap zijn waar dat niet hoeft. De

kerk kan een plek zijn waar jongeren tot rust kunnen komen, waar gemeentelieden met jongeren hierover in gesprek gaan, niet vanuit een veroordelende houding, maar vanuit liefde en betrokkenheid.

De realiteit is dat jongeren zelfs druk ervaren om in het imperfecte alsnog perfect te zijn

© Hans Buurman

© Trent Haaland

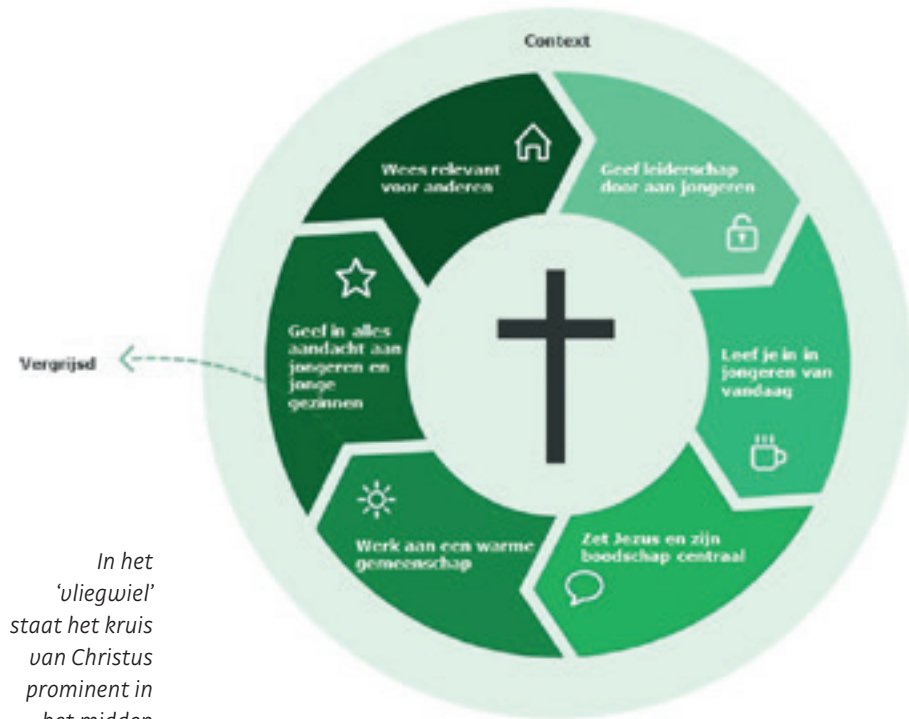
Durven wij naar jongeren toe te gaan als zij moeite hebben om zich te laten zien?

c) Realiseer je altijd de impact op de nieuwe generatie

Kernwaarde 5 (Geef in alles aandacht aan jongeren en jonge gezinnen) heeft uitleg nodig. Want het is niet zo dat er een kerk gecreëerd moet worden waarin alles wordt afgestemd op jongeren. Wél is het de bedoeling dat bij elke beslissing gedacht wordt aan de eventuele gevolgen voor jongeren en jonge gezinnen. In de praktijk betekent dit dus niet 'alleen maar doen wat jongeren willen'. Dat jongeren alleen maar Opwekkingsliederen willen zingen, noem al de clichés maar op, waarvan nog maar de vraag is of het werkelijk zo is. Zeker, aansluiten bij de belevingswereld van jongeren, goede muziek en een hippe spreker zijn aantrekkelijk, maar niet essentieel.

Ons is opgevallen dat deze kernwaarde weerstand oproept. Het is waardevol om erachter te komen waarom dit zo is. Wij denken dat dit vooral te maken heeft met angst. Angst om dingen te veranderen. Want ook ouderen hebben verlangens, ook zij willen gezien worden. Maar wat laten ze daarmee zien richting jongeren? Het wordt spannend als we als kerk echt in alles aandacht willen geven aan jongeren en jonge gezinnen. Gewoontes kunnen dan zomaar veranderen. Tegelijkertijd zien wij dat waar kerken wel de keus maken om de aandacht te verschuiven naar jongeren en gezinnen er mooie dingen gebeuren. Het afgelopen jaar is deze spanning zichtbaar geworden. Als kerken zijn we door de coronacrisis gedwongen om de dingen anders te doen, maar dat kost ons moeite. De focus ligt vooral op de kerkdienst, die vaak – met kleine aanpassingen – op dezelfde manier online vormgegeven wordt. Maar hoe vaak hebben we daarbij de

Ons is opgevallen dat deze kernwaarde weerstand oproept

vraag gesteld: *wat is de impact van de keuzes die we maken op de volgende generatie?* Zouden we alles hetzelfde doen als deze vraag centraal staat? Dat zorgt voor spanning en laat tegelijkertijd de kracht van deze kernwaarde zien. Door in alles aandacht te geven aan jongeren en jonge gezinnen ontstaat er creativiteit om te zoeken naar andere vormen. Als we dit niet doen, dan is de kans groot dat de kerk vergrijst.

d) Ga op zoek naar de zacheüsen van deze tijd

Als vierde willen we noemen dat jongeren en jeugdwerkers aangeven dat Jezus en zijn boodschap centraal moeten staan. Dit wordt gezien als de belangrijkste kernwaarde. In de illustratie van het 'vliegwiél' hebben we het kruis van Christus dan ook prominent in het midden gezet. Onze ervaring is dat Jezus en fragmenten uit zijn leven interessant gevonden worden. Zeker als deze vertaald worden naar het leven van jongeren vandaag. Denk aan uitspraken

van Jezus, verhalen die Hij vertelde en confrontaties die Hij aanging. Maak de vertaalslag door vragen te stellen als: *Hoe zou Jezus nu geleefd hebben? Hoe zou Hij reageren? Wat zou Hij zeggen?*

Voor ons helpt daarbij de oproep van Tomáš Halík, dat we op zoek moeten gaan naar de zacheüsen van onze tijd. Zacheüs staat in dit geval voor jongeren die zoekende zijn. Jongeren die op zoek zijn naar wie ze zijn. Jongeren die behoefte hebben aan contact. Jongeren die moeite hebben met de manier waarop we kerk zijn. Tegelijkertijd zijn ze

Zacheüs staat in dit geval voor jongeren die zoekende zijn

wel nieuwsgierig naar wie Jezus is en wat het betekent om christen te zijn. Dit zijn de zacheüsen van deze tijd. Ze hopen dat er iemand langskomt die hen ziet, iemand die doet wat Jezus deed bij Zacheüs. Zacheüs werd geroepen en aangemoedigd om zijn schuilplaats te verlaten en zijn leven te vernieuwen.

Zoeken wij de zacheüsen van onze tijd op? Zien wij jongeren, juist nu fysieke ontmoetingen ingewikkeld zijn? Durven wij naar hen toe te gaan als ze 'verstopt' zitten? Als we jongeren letterlijk niet zien, of als jongeren zelf moeite hebben om zich te laten zien? Durven we op jongeren af te stappen en hen aan te spreken?

Doorkijkje op God en op wat een gelovige is

Tot slot, jongeren groeien op in een wereld waarin het niet gewoon is om in God te geloven. Voor hen is het moeilijk om te ervaren dat God betrokken is op het dagelijks leven. Als we nadenken over de impact van onze keuzes op de volgende generatie, dan kunnen vormen veranderen. Het belangrijkste is echter wat wij als volwassenen voorleven. Dit komt in alle kernwaarden in meerdere of mindere mate naar voren. Als jongeren proberen zich een beeld te vormen van wat geloven inhoudt, dan kijken ze allereerst naar ons als volwassenen.

Wij zijn als het ware het sleutelgat waardoor jongeren de wereld van God en geloof leren kennen. Als jongeren naar ons kijken, dan krijgen ze een doorkijkje op wie God is. Door naar ons te kijken, vormen jongeren zich een beeld van God. Daarnaast krijgen jongeren, doordat ze naar ons kijken, ook een beeld van wat een gelovige is.

Maar wat zien ze dan? Zien ze volwassenen die ontzettend hun best doen om perfect te zijn? Volwassenen die nooit twifelen en altijd geestelijk door het leven gaan, volwassenen die zich nooit verstoppen? Je kunt je best doen dit beeld neer te zetten, maar wij denken dat we beter kunnen laten zien dat we ook twifelen. Dat we ook vaak God niet ervaren, ons niet gezien weten; dat we ook fouten maken en onderuitgaan. Juist dan laten we zien wat genade is, hoe geduldig God is. Het gaat niet om ons, niet om het sleutelgat, het gaat om wat jongeren erdoorheen kunnen zien.

Volwassenen zijn het sleutelgat waardoor jongeren de wereld van God leren kennen

Jasper van Opijnen heeft stage gelopen bij het Praktijkcentrum en onderzoek gedaan naar de relevantie van Growing Young voor kerken in Nederland. Het onderzoek is te downloaden via de website van het Praktijkcentrum: www.praktijkcentrum.org.

Anko Oussoren werkt als adviseur bij het Praktijkcentrum en is als jeugdwerker actief in GKV de bron in Hardinxveld-Giessendam. Hij helpt kerken stil te staan bij de kenmerken van Growing Young en zoekt mee hoe de vertaalslag lokaal gemaakt kan worden.

Onze laatste strohalm?

“Anderen vertrouwen op paarden en wagens” (Ps. 20:8)

Wat kunnen we doen als iemand van ons team ziek wordt, medische hulp nodig heeft en het gezondheidszorgsysteem is overbelast? Dat was een vraag die we onszelf stelden als crisismanagementteam van SIM Bolivia. Het antwoord was bijzonder nuchter: het enige wat we dan kunnen doen is bidden.

Janita
Geertsema

De koning op zijn knieën

Het deed me denken aan het verhaal van koning Asa (2 Kron. 14). Hij deed wat goed was in de ogen van God en daarom genoot Juda een tijd van vrede. Asa gebruikte deze tijd om de steden te versterken. Maar toen viel Zerach het land binnen met een grote overmacht. De koning ging op zijn knieën en bad tot God. “Help ons HEER, onze God, want in u hebben we ons vertrouwen gesteld en in uw naam zijn we tegen deze overmacht in het geweer gekomen” (2 Kron. 14:10). Dat verhaal is precies wat ook bezongen wordt in Psalm 20:8. Andere volken vertrouwen op hun militaire middelen om te overwinnen in de strijd, maar de koning van Israël moest zijn vertrouwen op God stellen.

Tegen deze overmacht

Toen ik zelf COVID-19 kreeg, dacht ik terug aan dit gesprek. Medische hulp zou zo goed als onmogelijk zijn. Gek genoeg gaf dat me rust. Ik kon alleen op God vertrouwen en dat is meer dan genoeg. Niet dat een goed gezondheidszorgsysteem niet waardevol is, maar zelfs in Nederland vertoonde dat barsten.

Deze realiteit deed me stilstaan bij de vraag: is ons vertrouwen op God en het terugvallen op gebed onze laatste strohalm of is het de basis van ons bestaan? Vertrouwen wij eerst op de gezondheidszorg? Of vertrouwen we eerst op God? Soms is er een crisissituatie voor nodig om dit voor onszelf scherp te krijgen.

Misschien kunnen wij Psalm 20 vertalen naar: anderen vertrouwen op gezondheidszorg en medicijnen, wij op de naam van de HEER, onze God. Asa bad, trof voorzorgsmaatregelen en vocht met man en macht tegen de overmacht. Dat staat ook ons te doen. Met hem kunnen we bidden: “Help ons HEER, onze God, want in u hebben we ons vertrouwen gesteld en in uw naam zijn we tegen deze overmacht in het geweer gekomen.”

Janita Geertsema werkt sinds 2009 als zendeling in Bolivia met de internationale zendingsorganisatie SIM en geeft les aan het Theologisch Seminar in Sucre.

thuis in kerk-zijn Praktijkcentrum

Jouw huis, Gods thuis

Geloven leer je vooral thuis, van je eigen ouders, in het gewone leven. Vóór de coronacrisis dachten we misschien nog de geloofsopvoeding te kunnen uitbesteden aan kerk, school of christelijke evenementen. Maar ouders hebben de meeste invloed op de geloofsontwikkeling van kinderen en tieners. Als kerk mag je hen daarin ondersteunen. Met het project *Jouw huis, Gods thuis* willen we kerken helpen om ouders te inspireren en hun praktische handvatten te geven voor geloven achter de voordeur. Het aanbod voor ouders van tieners is beschikbaar en het komende jaar gaan we aan de slag met materiaal voor ouders van 0-3 jarigen en kinderen in de basisschoolleeftijd.

Als ouder kun je je afvragen of jouw huis wel zo'n heilige plek is dat God zich er thuis voelt. Juist dan willen we je bemoedigen: God is altijd de God van klungelende mensen geweest en werkt door jouw gebrekkige opvoeding heen.

Het project voor ouders van tieners bestaat uit:

- Een kaartje om aan ouders in de gemeente uit te delen (om hen te bemoedigen en warm te maken voor het project);
- Vijf inspirerende filmpjes met toerusting over het thema;
- Bij elk thema een aansprekende, haalbare opdracht om als ouder met je tiener te doen en een bezinningsopdracht voor de ouder zelf;
- Materialen om te downloaden zoals handige schema's, stappenplannen of gezinsmomenten.

Bij elk thema is een filmpje gemaakt

Het project kan worden ingezet in een periode van vijf maanden tot een seizoen. Vijf keer is er een nieuw thema (met bijbehorend filmpje en materialen). We adviseren om gespreksgroepjes te organiseren die per thema eenmaal bij elkaar komen om ervaringen en tips te delen (dit kan eventueel ook online).

Voor meer informatie:
www.praktijkcentrum.org

'Lampje' in het dorp, stress in de kerk

Een bedreiging en een kans. Zo ervaren velen, misschien wel iedereen, het coronavirus. In mijn PKN-dorpskerk in Zeeland stopten we half maart met de kerkdiensten en startten we weer op 5 juli. Het is een kleine gemeente, zo een die in gereformeerde kringen allang opgeheven zou zijn: op zondag komen er zo'n dertig mensen naar de dienst. Onze kerkenraad telt vijf personen en een parttimepredikant. De lijntjes zijn kort, maar het werk komt ook op weinig schouders neer. Zelf ben ik sinds een paar jaar diaken.

De digitale nieuwsbrief werkte bijzonder verbindend

Omdat het aanbod van online-kerkdiensten en diensten op tv zo groot was, besloten we onze leden daarop te wijzen en hebben we alleen met Pasen en Pinksteren een eigen dienst 'uitgezonden'. Elke week stuurden we een digitale nieuwsbrief, die naar leden zonder internet per post werd verzonden. Dat had een onverwacht leuk kantje: leden lazen dingen van elkaar en durfden dingen over zichzelf te schrijven die anders niet aan het licht waren gekomen: het werkte bijzonder verbindend.

Dat we het lampje dat kerk heet hier nog niet hadden uitgeblazen, bewees nu zijn kracht: we konden tijdens de lockdown zichtbaar aanwezig zijn in het dorp. Als diaconie boden we middels een flyer hulp aan en brachten we cakejes rond met een bemoedigende boodschap erbij. Dat werd als hartverwarmend ervaren door de dorpsbewoners. Ook sterkte het mij dat de burgerlijke gemeente Borsele ons als diaconie wist te vinden.

De stress die ik ervoer, kwam niet van buiten, maar van binnen de kerk. Waar het ene kerkenraadslid zich uit angst en bezorgdheid om het eigen vege lijf terugtrok, vond de ander juist dat we niet zo moesten overdrijven. Daarnaast bleken leiding en initiatief niet de sterkste kanten te zijn van diegenen die dat wel zouden moeten tonen. Die verschillen binnen zo'n kleine kerkenraad vond ik erg moeilijk; wat dat betreft haalde ik opgelucht adem toen we weer met de diensten begonnen: iedereen kwam weer in zijn vertrouwde rol en patroon. Voor mijn zoon was de lockdown eerlijk gezegd een zegen. De kerkdiensten van Beam, de jongerenorganisatie van de EO, bleken een schot in de roos. Hij beleefde daar veel meer aan dan aan onze eigen kerkdienst. Het leerde mij dit: voor tieners is een traditionele kerkdienst met een orgel, onbegrijpelijke liedboekliederen en een te lange preek echt niet geschikt. Een dienst met een goede band, sterke liederen (geen Opwekking maar Hillsong), een krachtige, korte mediatie met een visueel voorbeeld en interactie in de vorm van het stellen van vragen, is een veel betere vorm. Maar ja, zie dat maar eens te fiksken in een kerk waarin alle leeftijden vertegenwoordigd zijn.

PKN-diaken Theanne Boer

Zoektocht naar herstel

Contextuele benadering stimuleert geven en ontvangen

De contextuele benadering is bekend geworden vanwege haar aandacht voor gezinnen en families en de introductie van 'relationele ethiek'. We vinden dit denken terug in sectoren waar het begeleiden van mensen centraal staat, zoals hulpverlening, coaching, onderwijs, jeugdzorg. Dit artikel past het contextueel denken toe op het pastoraat. Het begint met een uitleg van dit gedachtegoed en geeft vervolgens enkele bruikbare handvatten voor de pastorale praktijk.

De contextuele benadering gaat ervan uit dat mensen elkaar nodig hebben om te kunnen bestaan. Ik heb jou nodig en jij hebt mij nodig om werkelijk mens te kunnen zijn. Dat betekent, volgens de Hongaarse grondlegger Iván Böszörményi-Nagy, dat we dus voor elkaar moeten zorgen. Dat is geen wet of opdracht, maar meer een ethisch appel dat een ander op ons kan doen. Zoals een huilende baby een appel doet op zorg en je de neiging voelt om in actie te komen.

Ik heb jou nodig en jij hebt mij nodig

Bij een
huilende baby
voel je de
neiging om in
actie te komen

© Katie Smith

Jaap van der Meiden

Balans van geven en ontvangen

Dat ethisch appel komt van binnenuit, als een dieperliggende motivatie. Volgens de contextuele benadering vindt die aangeboren motivatie haar bron in de ethiek van een relatie: ik heb recht op zorg wanneer ik dat nodig heb, maar ik ben ook verantwoordelijk voor het bieden van zorg als een ander dat nodig heeft. Dat wordt in de contextuele benadering samengevat als de 'balans van geven en ontvangen'. En vooral het *geven* maakt ons mens. Geven, zorg dragen, verantwoordelijkheid nemen geeft mij namelijk betekenis, zelfvertrouwen, een plek in deze wereld. Door te geven bouw ik aan mijn betrouwbaarheid en zodoende ook aan de betrouwbaarheid van mijn relatie. Een faire balans van geven en ontvangen leidt tot een sterke, betrouwbare relatie.

Mensen stimuleren om weer te gaan geven

Helaas kan die aangeboren motivatie, dat verlangen, ook verstoord of zelfs geblokkeerd worden door onrecht dat we in ons eigen leven hebben ervaren. Soms verandert die motivatie zelfs in egoïsme, haat en agressie, en dan lijkt dat aangeboren verlangen om zorg te dragen voor de ander totaal verdwenen. Maar Nagy en de hulpverleners die in deze contextuele benadering geschoold zijn, geloven dat het dan nog steeds bestaat. Het wacht alleen totdat iemand die bron opnieuw ontsluit. Dus het belangrijkste wat pastoraal werkers kunnen doen voor mensen die vastlopen, is het op zoek gaan naar die aangeboren bron van motivatie en die te ontsluiten, door hen te stimuleren om daadwerkelijk weer te gaan geven. Want onder veel van onze problemen schuilt het verlangen om gezien te worden, betekenis te hebben, geliefd te zijn.

Gemist recht

Maar hoe dan? Hoe kan die bron van motivatie weer ontsloten worden? Daarvoor zal eerst duidelijk moeten worden wat die bron van motivatie en verlangen blokkeert. Hiervoor noemde ik onrecht als een belangrijke boosdoener. In de contextuele benadering staat onrecht voor al die situaties waarin een mens niet de zorg ontvangt waar hij recht op heeft, die hij nodig heeft. Gemist recht, zou je het kunnen noemen. Dat gemiste recht kan zich in een leven opstapelen en uiteindelijk die bron van motivatie verstoren.

Ik denk dat iedereen zich wel wat kan voorstellen bij gemist recht. Iedereen kan wel voorbeelden noemen van ervaringen waarin hij of zij tekort is gekomen. Toen er bijvoorbeeld niemand aandacht had voor je verhaal dat je gepest werd. Of toen je ouders niet aanwezig waren bij je diplomering, omdat het te druk was in de zaak. Of toen je je echtgenoot betrapte achter een website met pornografische afbeeldingen. Enzovoorts. Het zijn de ervaringen die onze zorg voor de ander kunnen verstoren. We worden wantrouwend, we trekken ons terug.

Juist dat terugtrekken leidt tot het stoppen met geven. De bron van zelfvertrouwen en betekenis hebben droogt uit, met het risico van gevoelens van verbittering en eenzaamheid. Terwijl je die ander

© Hans Buurman

We hebben de ander nodig

juist nodig hebt. Daarom is het van belang dat je geholpen wordt het contact met betekenisvolle anderen weer aan te gaan, weer te gaan geven. Ik realiseer me dat het heel tegenstrijdig klinkt, maar het antwoord op de pijn en teleurstelling die mensen in hun leven hebben opgelopen, is toch: weer gaan geven. En als pastoraal werker kun je daar een belangrijke rol in vervullen.

Het antwoord op pijn en teleurstelling is: toch weer gaan geven

Hulpbronnen

Als eerste kun je de pastorant stimuleren zich open te stellen voor de hulp van mensen uit de eigen omgeving. Hierboven bleek al dat mensen zich vaak terugtrekken als het moeilijk wordt, als ze zich gekwetst voelen, als ze zich niet gezien weten. Dat kan te maken hebben met schaamte, het willen wegstoppen. Of ze vragen zich af: wat kan die ander nou met mijn probleem? Maar volgens de contextuele benadering is die ander juist de sleutel naar herstel.

Jij kunt als pastoraal werker zo'n *hulpbron* zijn, maar het is nog beter als je met de pastorant op zoek gaat naar betrouwbare mensen in zijn eigen omgeving. Mensen in wie de pastorant vertrouwen heeft, een situatie waar de afwisseling tussen geven en ontvangen beiden recht doet. Houd vol, ook als mensen zegen zulke contacten niet te hebben. Meestal is er wel ergens een familielid, een gemeentelid of iemand uit de buurt of van vroe-

ger. Want als de pastorant zijn moeite deelt met dat familielid, die vriend, bouwt dat aan het vertrouwen van de pastorant. Het maakt hem weer meer mens, geeft hem weer betekenis. Zelfs als het helemaal niet over de problemen is gegaan, kan het contact hem versterken. Het versterken van wat goed is, werkt soms beter dan te sterk focussen op het probleem.

De ander is juist de sleutel naar herstel

Meerzijdige partijdigheid

Bijna altijd zijn er meer mensen betrokken bij de moeilijkheden die aan het pastoraat gepresenteerd worden. Ook bij een individueel probleem zijn altijd meerdere mensen betrokken. Volgens de contextuele benadering is het ook van belang deze betrokkenen een stem te geven. Jij als pastoraal werker kunt dus samen met de pastorant op zoek gaan naar wie allemaal betrokken zijn bij het gepresenteerde probleem, welke mensen belang hebben bij wat er met dat probleem gebeurt. Dat zijn vaak meer mensen dan je denkt. Het is goed als jij als pastoraal werker niet alleen achter de pastorant kunt staan, maar ook 'partijdig' bent voor die andere betrokkenen. Een voorbeeld:

Je hebt al lang geen contact meer gehad met je broer. Wat zou je broer te zeggen hebben over waar je nu doorheen gaat?

— *Hij zou het heel erg voor me vinden. We hadden altijd een goede band.*

Ik kan me voorstellen dat je broer het misschien heel vervelend zou vinden als hij achteraf over deze moeilijke tijd hoort. Wat denk jij?

— *Ja, maar we hebben al zo lang geen contact meer...*

De intentie om de menselijkheid in iedere betrokkene te ontdekken

Meerzijdige partijdigheid houdt dus in dat jij als pastorant de belangen van iedere betrokkene in het oog houdt. Ook al zijn die betrokkenen niet in de ruimte aanwezig, ook al is er een slechte relatie met de betreffende persoon. Meerzijdige partijdigheid houdt namelijk ook in dat je de intentie hebt om de menselijkheid in iedere betrokkene te ontdekken. Dat is vooral belangrijk in situaties van verstoorde relaties.

Ieders verhaal telt

Als er wel meerdere mensen aanwezig zijn, helpt je meerzijdige partijdigheid je ook om iedereen de gelegenheid te geven zijn verhaal te vertellen. Bijvoorbeeld als er sprake is van een huwelijksconflict, geef je beide echtelieden de gelegenheid te vertellen wat hun pijn en moeite is, maar ook wat hun bijdrage is aan het huwelijk. Veelal is er bij huwelijksconflicten al langer geen sprake meer van het openlijk met elkaar spreken. Juist dan is het belangrijk om de echtelieden elkaar te laten vertellen wat er in hen leeft. Omdat het de luisterende partij veel nieuwe informatie kan geven. Zoals in het voorbeeld van Ria en Pim, waar Ria zojuist haar kant van de zaak heeft uitgelegd. Luister naar wat Pim daarna zegt:

Ik word een beetje stil als ik dit allemaal hoor, dat je nog zoveel verdriet hebt om je overleden vader. En ik maar zeuren over dat vakantiehuisje. Het maakt heel veel duidelijk voor mij.

Een vijand is iemand van wie je het verhaal nog niet hebt gehoord

Er bestaat een mooie quote van vredesactiviste Gene Knudsen Hoffman: "Een vijand is iemand van wie je het verhaal nog niet hebt gehoord." Eerder zei ik al dat mensen zich vaak gaan toesluiten als het niet meer zo gemakkelijk loopt. Er ontstaat een geladen stilte, bijvoorbeeld in huwelijken. Juist dan kan het zeer behulpzaam zijn als beiden de gelegenheid krijgen elkaar eerlijk hun verhaal te vertellen. Want hoe beter we mensen kennen, hoe beter we hen gaan begrijpen en hoe moeilijker het is om boos te blijven.

Verbondenheid met wie jou pijn hebben gedaan

Soms zijn hulpbronnen en het luisteren naar het verhaal van de ander niet voldoende om weer verder te kunnen. Soms zijn er diepere teleurstellingen en is er groter onrecht dat om aandacht vraagt. De grootste teleurstellingen doen mensen op in het gezin waarin ze groot geworden zijn, de relatie met ouders of met broers of zussen. En omdat de ontwikkeling van een mens in belangrijke mate in het gezin vorm krijgt, kan onrecht uit die periode zich diep in een mens nestelen. Ook omdat je niet zo gemakkelijk de vuile was buiten hangt. Hoe boos je ook bent op je ouders, er blijft immers altijd een spoor van loyaliteit. De boosheid, de pijn van vroeger kan dan onbewust geprojecteerd worden op iemand anders, op de partner of op de kinderen. En dat is wat uiteindelijk niemand wil. De contextuele benadering belicht in dergelijke situaties het belang van *exoneratie*, dat we hier vertalen met vergeving. Het proces naar vergeving moet volgens Nagy niet draaien om de schuld, maar om de verbondenheid met degenen die jou pijn hebben gedaan. Beter gezegd, de pastorant wordt geholpen zich af te vragen wat de reden kan zijn dat zijn ogenschijnlijk liefdeloze vader zo koud en afstandelijk naar zijn eigen kind is geweest. Luister bijvoorbeeld naar pastor Wilma:

Het is soms zo moeilijk te begrijpen dat een vader zoiets doet. Ik vraag me dan altijd af: wat heeft die vader ertoe gebracht om dingen te doen waarvan hij zou kunnen weten dat het niet goed voor zijn kind is? Wat weet jij over je vader?

Een verstoorde relatie houdt je vaak gevangen

Je helpt de pastorant om zich te verdiepen in de context waarbinnen zijn vader is opgegroeid en heeft geleefd. Je gaat met de pastorant op zoek naar met welke bagage en onder welke omstandigheden zijn moeder moeder heeft moeten zijn. In feite probeer je de oude herinneringen en beelden die de pastorant als kind heeft opgeslagen, te vervangen door een volwassen *hertaxatie* van de geschiedenis. Dat leidt ertoe dat de pastorant zijn vader of moeder meer als een mens met moeiten en fouten gaat zien, waardoor niet langer de schuldvraag, maar de verbonden-

heid met hen vooraan komt te staan. De pastorant kan zo misschien langzamerhand de schuld van zijn ouders loslaten, waardoor hij vrijheid verwerft. Een verstoorde relatie houdt je namelijk vaak gevangen. Zo'n proces kan een langdurig en intens proces zijn. Soms kun je je laten ondersteunen door een pastor of het pastorale team, maar soms is het ook goed om dit samen met een professioneel (contextueel) hulpverlener te doen.

De meeste mensen deugen

De contextuele benadering lijkt gebaseerd te zijn op een positief mensbeeld; we zijn geneigd voor elkaar te zorgen. Zoals ook Rutger Bregman in zijn boek *De meeste mensen deugen* schrijft. Het lijkt ver af te staan van die mens die geneigd is God en zijn naaste te haten. Toch denk ik dat beide kanten deel uitmaken van ons mens-zijn. Omdat de keus aan de mens is. Mensen kunnen ook kiezen voor eigenbelang, voor macht en onderdrukking van de ander. Anderzijds ziet de Bijbel mensen als bijna-engelen. Uiteindelijk maken wij een keuze wie we willen dienen. We kunnen elkaar stimuleren in de keuze voor het goede. Ook dat is pastoraat.

Dr. Jaap van der Meiden, contextueel en systeemtherapeut, oprichter van het Instituut Contextuele Benadering van de Christelijke Hogeschool Ede.

Verder lezen:

Heusden, A. van & Eerenbeemt, E.M. van den (2006). *Balans in beweging*. Haarlem: De Toorts

Meiden, J. van der (2003). *Als banden knellen*. Heerenveen: Groen Melzer, A. & Bregman, K., (red.), Hanneke Meulink-Korf (2013). *Opnieuw aangesproken*. Gorinchem: Narration

Meulink-Korf, H. & Rhijn, A. van (2002). *De onvermoede derde*. Zoetermeer: Meinema

Nieuwenbroek, A. (2014). *Twaalf contextuele methodieken*. Oirschot: Quirijn

Het is belangrijk dat geven en ontvangen in balans zijn

© Andres Haro

Veiligheid is essentieel

Zomer 2020, einde van het eerste 'coronacursusjaar'. Onafhankelijk van elkaar ontvang ik geëmotioneerde studenten die ertegen opzien om afscheid te nemen. "Want dit was het eerste jaar, dit was de eerste plek waar ik mij veilig voelde." Veilig. Een woord, een begrip dat mij al langer bezighoudt en dat ik veel vaker terugkrijg als iets heel essentieels in en voor het leven van mensen. En nu dus veilig, ondanks corona en ondanks maandenlang onlinecolleges en 'zoomcontacten'. Hoe kan dat?

Wat de coronatijd mij in elk geval heeft geleerd, is het enorme belang van ons sociale leven, en specifiek dat van jongeren. En om in die sociale context je veilig te weten, gekend en gezien te worden. Het is mij opgevallen dat studenten voorafgaand aan en na afloop van de colleges 'informeel' contact zochten, nabijheid. Hunkerden naar belangstelling. Het heeft mij verrast dat studenten erbij bleven en een geweldig cursusjaar hebben gehad, met name dankzij de gemeenschap, dankzij de groep die vóór die tijd al gesmeed was. Het heeft mij gesterkt in mijn opvatting dat jonge mensen, juist in de turbulente wereld waarin zij leven meer dan ooit een veilige plek nodig hebben. Dat is overigens niet per definitie een plek waar altijd alles op rolletjes loopt, waar alles 'vanzelf' gaat en waar de gebrokenheid van het leven niet passeert. Misschien juist niet.

En daarmee kom ik bij het tweede wat corona blootlegt. Je helpt jonge mensen niet met goedkope antwoorden en/of versimpeling van de werkelijkheid. Jongeren weten prima om te gaan met vragen waar niet zomaar een antwoord op te geven is, met omstandigheden die niet meteen helder te duiden zijn, zoals het 'hoe' en 'waarom' van corona. Natuurlijk, ook ik zie hen soms worstelen met barre levensomstandigheden, complexe thuissituaties en wat niet al. Maar allesbepalend is een (geestelijk) veilig thuis om te wonen. Om daar te kunnen vertoeven als het stormt, als er geen antwoorden zijn. Zoals kleine kinderen soms genoeg hebben aan de veilige schoot van papa of mama. Jongeren hebben volwassenen nodig die vanuit een gelovige grondhouding hen leren omgaan met het mysterie van het leven. Die beseffen dat ons weten een klein eiland is in een enorme zee van onwetendheid, maar dat dit niets hoeft af te doen aan ons vertrouwen in en op onze Heer en Heiland. Op de Heer vertrouwen betekent ook datgene aanvaarden wat Hij toelaat in ons leven, of we dat nou begrijpen of niet. Het is vertrouwen dat het ergens goed terechtkomt, ook al begrijpen we er nu niets van. "Ontzag voor de Heer geeft een krachtig vertrouwen, het biedt je kinderen een schuilplaats" (Spr. 14:26).

Jonge mensen hebben meer dan ooit een veilige plek nodig

Els van Dijk, directeur van de Evangelische Hogeschool in Amersfoort

Diaconale dag 2020 gaat niet door

Aan het begin van dit jaar hebben we vanwege de corona-uitbraak onze diaconale dag doorgeschoven naar 21 november. Toen wisten we echter nog niet hoe de situatie rondom corona nu zou zijn. Corona speelt ons helaas nog steeds parten. Daarom hebben we besloten om dit jaar de diaconale dag in zijn geheel af te gelasten. We denken nog na over een alternatieve vorm voor begin 2021, meer informatie volgt via www.diaconaalsteunpunt.nl.

Tip: volg op 7 november de livestream van de landelijke diaconale dag van de Protestantse Kerk. Meer informatie op www.kerkinactie.nl.

Yes! Ik ben diaken vernieuwd

In de afgelopen periode is de brochure *Yes! Ik ben diaken* helemaal vernieuwd. *Yes! Ik ben diaken* geeft je praktische handvatten om op jouw plek mee aan de slag te gaan. In deel 1 krijg je een goed beeld van een aantal diaconale basisprincipes en van de kern van je diaconale taak: je gemeente opbouwen in dienen, delen en doen. In deel 2 lees je meer over diaconale thema's zoals armoede, eenzaamheid, het geven van financiële steun en over verschillende vormen van samenwerken. Deel 1 van *Yes! Ik ben diaken* is te bestellen voor € 8,95. Daarnaast kun je de pdf downloaden van de website. Deel 2 verschijnt binnenkort.

Denk mee over de opvolger van Bloeiend diaconaat

Al meer dan zeshonderd diakenen hebben de cursus *Bloeiend diaconaat* gevolgd. De ervaringen die we terugkrijgen zijn erg positief. Inmiddels is de cursus al weer een aantal jaren oud. In de komende periode willen we de cursus graag vernieuwen en verbeteren. Denk met ons mee! Wat moet er volgens jou anders in een nieuwe versie van de cursus? Welke onderwerpen mogen daarin niet ontbreken? Welke vragen zou je beantwoord willen zien? Heb jij ideeën of wil je met ons meedenken? Dan horen we graag van je. Stuur een berichtje naar info@diaconaalsteunpunt.nl of een appje naar 06-83944555.

Gezond verstand in coronatijd

Geboden wettelijke ruimte goed gebruiken

Ook de kerken hebben volop te maken met beperkingen als gevolg van de coronapandemie. Beperkingen die zij zichzelf opleggen, maar ook beperkingen die door de overheid worden opgelegd. Hoever kan de overheid gaan op dit punt? Wanneer is sprake van een onaanvaardbare inbreuk op het grondrecht van de vrijheid van godsdienst? Wat betekent dit voor de mogelijkheden om als gelovigen samen te komen, in de kerk of thuis? En wat betekent het voor wezenlijke onderdelen van de eredienst, zoals het bedienen van de sacramenten (doop en avondmaal)? En wat kan het betekenen voor het pastoraal bezoek, bijvoorbeeld in de stervensfase van een pastoraal?

Vrijheid van godsdienst

Artikel 6 van de Grondwet luidt: "Ieder heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet". Om bij dat laatste zinsdeel wat gevoel te krijgen: het staat niemand vrij om op 'godsdienstige gronden' een ander van het leven te beroven. En ook in de kerk hebben we te maken met de algemene wettelijke strafbepaling die betrekking heeft op het "veroorzaken van de dood of lichamelijk letsel door schuld". Alle adviezen inzake het voorkomen van besmetting met een beroep op vrijheid van godsdienst aan je laars lappen, bijvoorbeeld door in kerkdiensten het aantal deelnemers niet te beperken, geen afstand te houden en voluit te zingen, kan onder omstandigheden handelen in strijd met die strafbepaling opleveren. Bedenk daarbij dat de gevolgen zich veelal niet zullen beperken tot de deelnemers aan die kerkdienst.

Leendert
Verheij

Mijns inziens hebben de kerken zichzelf wijze beperkingen opgelegd

Van noodverordeningen naar wet

Na het uitbreken van de coronapandemie is door de regering een aantal urgente zaken geregeld via noodverordeningen. Daarbij werden onder meer grenzen gesteld aan het aantal bezoekers van een kerkdienst. Er was discussie over de vraag of dit wel bij noodverordening kon. Of er gelet op onze Grondwet geen door het parlement goedgekeurde wet vereist was. Het is hier niet de plaats om op die discussie in te gaan. Mijns inziens hebben de kerken zichzelf wijze beperkingen opgelegd en laten zien dat zij zich bewust zijn van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Daarbij is van belang dat de overheid grondwettelijk de plicht heeft maatregelen te treffen ter bevordering en bescherming van de volksgezondheid. Maar nu

© Hans Buurman

Ook in kerken
zijn looproutes
gemaakt

het zich laat aanzien dat de pandemie voorlopig nog niet voorbij zal zijn, is terecht een voorstel van wet ingediend (Tijdelijke wet maatregelen covid-19). Dit wetsvoorstel biedt een specifiek wettelijk kader voor het treffen van maatregelen die beperkingen van grondrechten kunnen inhouden. Het geeft invulling aan de eisen die de Grondwet en mensenrechtenverdragen stellen aan zulke beperkingen. Op het moment dat ik dit schrijf is nog allerm minst duidelijk of het wetsvoorstel in deze vorm ook daadwerkelijk wet zal worden. Maar ik verwacht geen heel grote aanpassingen voor de onderwerpen die ik hierna bespreek.

Randvoorwaarden voor beperkende maatregelen

Maatregelen die grondrechten beperken moeten steeds voldoen aan drie vereisten:

- ze moeten geschikt zijn om het beoogde doel (bestrijding van de epidemie) te bereiken;
- er moet geen minder vergaande maatregel mogelijk zijn om het doel te bereiken;
- maatregelen mogen niet verder gaan dan strikt noodzakelijk.

Veilige afstand

Een van de voor de kerken belangrijkste bepalingen in het wetsvoorstel is die over het houden van veilige afstand tussen personen. Dit heeft in bijna alle gevallen tot gevolg dat op zondag niet de hele gemeente tegelijkertijd in één kerkdienst kan samenkomen. Op dit moment wordt ervan uitgegaan dat die veilige afstand anderhalve meter bedraagt. Mochten de wetenschappelijke inzichten daarover veranderen, dan hoeft niet de wet gewijzigd te worden. De afstand

wordt bij algemene maatregel van bestuur (AMvB) vastgesteld en zo'n AMvB is makkelijker te wijzigen dan een wet.

De norm voor het houden van veilige afstand geldt voor mensen die zich buiten een woning ophouden. De toelichting op het wetsvoorstel zegt daarover: "Ophouden betekent in dit verband dat men enige tijd bij elkaar verkeert, terwijl er feitelijke gelegenheid is om afstand van elkaar te nemen. Daarmee vallen het louter passeren en per abuis in nabijheid van elkaar geraken waarna onmiddellijk weer afstand wordt genomen niet onder deze wettelijke gedragsnorm." Wel geldt voor situaties die niet onder deze wettelijke gedragsnorm vallen nog steeds het dringende advies om een veilige afstand tot anderen te houden. Een en ander betekent dat bij de inrichting van looproutes en het plaatsen van stoelen in een kerkgebouw niet te krampachtig moet worden omgegaan met het creëren van die afstand onder alle omstandigheden. Met name voor looproutes kan gelden dat een kortdurende passage binnen anderhalve meter niet onaanvaardbaar hoeft te zijn, op voorwaarde dat mensen niet op die looproute blijven staan binnen de veilige afstand van iemand die al zit.

Geestelijk bedienaar

De veilige afstand geldt voor degene die zich buiten een woning ophoudt. Zij geldt niet voor personen die op hetzelfde adres woonachtig zijn – dat kan ook een studentenhuus zijn – en ook niet voor bepaalde beroepsgroepen, bijvoorbeeld de zorg. Het wetsvoorstel noemt hier ook de 'geestelijke bedienaar'. In de toelichting wordt daarover opgemerkt dat kortstondige handelingen, zoals het uitreiken van de hostie tijdens de eucharistie, al niet vallen onder het verbod als zodanig (er is geen sprake van *zich ophouden* in de zin van de wet). Maar er zijn handelingen, waarbij men zich wel zonder veilige afstand ophoudt, zoals doopplechtigheden of inzegeningen. Je kunt ook denken aan bepaalde situaties bij een ziekenbezoek aan iemand in een zorginstelling (zoals handoplegging, zegenen van een stervende). Om die reden is voor de geestelijk bedienaar een uitzondering gemaakt en die uitzondering geldt dan ook voor degene jegens wie de geestelijk bedienaar zijn taak uitoefent. Min of

Niet te krampachtig
omgaan met de
inrichting van
looproutes in een
kerkgebouw

© Hans Buurman

Neem bij dopen
en zegenen
voldoende
passende
hygiëne-
maatregelen

Voor de geestelijke
bedienaar is een
uitzondering
gemaakt

meer ingewikkelde handelingen als dopen met een schelp zijn volgens mij niet nodig, mits voldoende passende hygiënemaatregelen worden genomen. Bij geestelijk bedienaar mag u denken aan iemand die een geestelijk ambt bekleedt dan wel ten behoeve van een kerkgenootschap (in veel gevallen de plaatselijke gemeente) werkzaamheden van overwegend godsdienstige of geestelijke aard verricht. Daarbij valt zeker (ook) aan ouderlingen en/of pastoraal bezoekers te denken. Kerken doen er verstandig aan om, als zij op dit punt praktijken kennen die niet (expliciet) in de kerkorde geregeld zijn, dit in een eigen (aanvullend) statuut te regelen.

Huiskerk of gesprekskring geen probleem?

Naar de letter van de wet (althans het wetsvoorstel) geldt de regel inzake veilige afstand alleen voor wie zich buiten een woning ophoudt. Ruimte dus voor huiskerken, bijbelkringen enzovoort in woningen van gemeenteleden? Zoals ik al opmerkte: voor die situaties die niet vallen onder de wettelijke gedragsnorm, geldt nog steeds wel het dringende advies om je aan zo'n regel te houden. En het zou wel naar de letter van de wet, maar volstrekt niet naar de geest van de wet zijn, als we de veilige afstand in het kerkgebouw wel hanteren, maar in huiskringen niet. Het zou de wetgever zomaar kunnen dwingen om de regels verder aan te scherpen en ook het huisrecht verder te beperken. Dat moeten we als kerken niet op ons geweten willen hebben! Laten we blij zijn met een overheid die probeert de inbreuk

We hebben
verantwoordelijkheid
jegens elkaar en
ten aanzien van de
samenleving

op grondrechten zo veel mogelijk te beperken. Dat zal alleen lukken als de samenleving (en daarvan maakt de kerk deel uit) aan de eigen verantwoordelijkheid inhoud geeft. We hebben allemaal, ook als individuele kerkleden, een verantwoordelijkheid jegens elkaar en ten aanzien van de samenleving.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

In het bovenstaande ben ik allerminst volledig geweest. Zo heb ik geen aandacht besteed aan voorschriften rond hygiënemaatregelen, de regel dat iemand die ziekteverschijnselen heeft thuis moet blijven, hoe om te gaan met kwetsbare personen (onder andere zeventigplussers) en nog heel wat andere aspecten. Aan de hand van vooral het voorbeeld van de regelgeving inzake het houden van veilige afstand heb ik gewezen op mogelijkheden en onmogelijkheden. Op het verschil tussen de letter van de wet en de geest van de wet. Gezond verstand en het besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid kunnen de kerk helpen om van geboden ruimte goed gebruik (en vooral geen misbruik) te maken. Ambtsdragers hebben vanzelfsprekend een belangrijke verantwoordelijkheid: bij het maken van afspraken in de eigen plaatselijke situatie en het houden van toezicht op naleving van die afspraken. En, niet te vergeten: ambtsdragers hebben vooral ook een voorbeeldfunctie.

Ambtsdragers
hebben ook een
voorbeeldfunctie

Leendert Verheij is oud-president van het Gerechtshof Den Haag en voorzitter van de Commissie Kerkrecht en Beroepszaken van de NGK.

Corona

Wanneer de zon verduisterd is
En alles donker schijnt
Blijft er altijd een krans van licht
Het licht dat nooit verdwijnt

Een kroon die ons op Jezus wijst
Want Hij heeft alle macht
Een kroon die van zijn rijk getuigt
Dat hoop en liefde bracht

Volmaakte liefde kent geen angst
Maar dient en hoopt, gelooft
Dat Eén de wereld altijd draagt
Het Licht dat nooit meer dooft

Nu soms de zon verduisterd lijkt
Nu valt zijn straling op
En wie voorbij zijn zorgen kijkt
Ziet leven dat nooit stopt

Anne Lies Mossel-de Kievit